

**Základní škola a mateřská škola, Třinec, Kaštanová 412,
příspěvková organizace**

PROGRAM PROTI ŠIKANOVÁNÍ

příloha Minimálního preventivního programu

Mgr. Ilona Heczková

1. 9. 2018

Program proti šikanování

Naše škola má vytvořený Program proti šikanování, který je součástí Minimálního preventivního programu. Hlavním východiskem jeho realizace je **Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016)**. Školní program proti šikanování vychází z **Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT č. j.: 21291/2010-28)** a Vyhlášky MŠMT č. 197/2016 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školských zařízeních. Na tvorbě a realizaci Programu proti šikanování se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci školy, práci koordinuje školní metodik prevence.

Charakteristika šikany

Šikana je agresivní chování ze strany žáka/ů vůči žákovi nebo skupině žáků či učiteli, které se v čase opakuje (nikoli nutně) a je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně, sociálně a/nebo v případě šikany učitele také profesionálně. Šikana je dále charakteristická nepoměrem sil, bezmocností oběti, nepřijemnosti útoku pro oběť a samoučelností agrese.

Podoby šikanování

Přímá šikana může mít podobu fyzickou (např. bití, plivání, tahání za vlasy), verbální (např. vulgární nadávky, zraňující komentáře k rase, národnosti, etnicitě, náboženství nebo sexualitě, výhrůžky, násilné a manipulativní příkazy); nebo neverbální (např. urážlivá gesta a zvuky, zírání, používání zstrašujících nebo výhrůžných výrazů ve tváři, nebo v řeči těla, ničení/schovávání/kradení věcí nebo učebních pomůcek).

Nepřímá šikana má za cíl způsobit emocionální a psychologické utrpení a poškodit sociální status oběti. Tato šikana je vykonávána způsobem, kdy útočník působí bolest tak, aby to vypadalo, že žádný takový záměr ve skutečnosti nemá. Hlavní agresor k útoku často využívá prostředníka, neútočí přímo. Nepřímá šikana je většinou nefyzická, nicméně v některých případech může být také třetí strana manipulována do situace, kdy má zapříčinit fyzické ublížení. Nefyzické formy nepřímé šikany pak mohou zahrnovat záměrnou ignoraci nebo izolování žáka nebo učitele, rozšiřování zákeřných pomluv a lží, neoprávněná nařčení ze sexuálního obtěžování nebo nespravedlivého hodnocení (u učitele), ničení pověsti a reputace, ponižování před ostatními žáky i pedagogy, nepřijemné sexuální provokace.

Jednou z nejčastějších forem šikany je také elektronická šikana, tj. **kyberšikana**, která může mít podobu např. zakládání falešných profilů na jméno žáka či učitele s dehonestujícím obsahem, prezentace ponižujících videí na portálech, jako je youtube.com, spoluzaci.cz nebo facebook.com apod., prezentace zraňujících komentářů na webu, rozesílání vulgárních nebo výhrůžných koláží s tváří žáka nebo učitele či příslušníků jeho rodiny, výhrůžné SMS nebo e-maily apod. Oproti šikaně tváří v tvář má kyberšikana ze své podstaty mnohem větší dosah, čímž ještě více zhoršuje prožívání oběti. Pokud je oběť šikanována ve třídě, svědky pomluv, nadávek, posmívání a ztrapňování je max. několik desítek žáků. V prostředí internetu může být svědkem (ale i útočníkem) stejného chování i několik desítek tisíc lidí. Kyberšikana bývá u dětí školního věku často doplňkem klasické přímé a nepřímé šikany. Je tedy důležité při řešení prověřit případné souvislosti s klasickou šikanou. Tedy pokud probíhá klasická šikana (např. nadávky, ponižování), je nutné zjistit situaci oběti v kyberprostoru (mobil, profil, chat apod.) a naopak. Škola by se kyberšikanou měla zabývat vždy, když se o ní dozví. Základním úkolem musí být zmapování konkrétního případu, které škole pomůže rozhodnout se pro správný postup řešení.

Důležité znaky šikanování:

- záměrnost
- cílenost
- opakování (není podmínkou)

- nepoměr sil
- bezmocnost oběti
- nepříjemnost útoku
- samoúčelnost agrese

Hranice, která odlišuje šikanování od škádlení nebo agrese, bývá někdy nezřetelná. U žáků se za šikanování nepovažuje **škádlení nebo agrese**, které nemá znaky šikanování (viz charakteristika šikany). Jedním z rozlišujících prvků je schopnost žáka škádlení opětovat, bránit se mu, zastavit ho. Ve chvíli, kdy se žák škádlení nebo agresi neumí nebo nemůže bránit, cítí se bezradný a bezmocný, a přesto škádlení nebo agrese pokračuje, pak toto chování přerůstá v šikanu. Podobně, jedná-li se o šikanu pedagoga žáky, pak šikana není zlobení a nerespektování ze strany žáků, které postrádá znaky šikany. Naopak přerůstá v šikanu, stává-li se vědomým, záměrným, úmyslným a cítí-li pedagog, že není v jeho moci jej zastavit, cítí se bezbranně, ztrácí autoritu a poměr sil v rolích žák/žáci x pedagog se obrací.

ŠKÁDLENÍ	ŠIKANOVÁNÍ
Definice: Škádlení patří k rovnocenným, kamarádským nebo partnerským vztahům. Chápáno je jako projev přátelství. Za škádlení se považuje žertování (popichování, zlobení) za účelem dobré nálady a není v něm vítěz ani poražený.	Definice: Šikanování patří do násilných a závislostních vztahů. Za šikanování se považuje, když jeden nebo více žáků úmyslně a opakovaně ubližuje druhým. Znamená to, že dítěti někdo, komu se nemůže ubránit, dělá, co je mu nepříjemné, co ho ponižuje nebo to prostě bolí.
1. Záměr: Vzájemná legrace, radost a dobrá nálada.	Záměr: Ublížit, zranit a ponižit.
2. Motiv: Náklonnost, sblížení, seznamování, zájem o druhé. Rozpouštění napětí ve třídě a navozování uvolněné a pohodové atmosféry. Z odolňování, zmužnění.	Motiv: Základní tandem - moc a krutost. Další motivy překonávání samoty, zabíjení nudy, zvědavost ala Mengele, žárlivost, předcházení vlastnímu týrání, vykonání něčeho velkého...
3. Postoj: Respekt k druhému a sebeúcta.	Postoj: Devalvace, znevážení druhého.
4. Citlivost: Vcítění se do druhých.	Citlivost: Tvrdost a nelítostnost.
5. Zranitelnost: Dítě není zvýšeně zranitelné a přecitlivělé.	Zranitelnost: Bezbrannost, oběť se neumí, nemůže či nechce bránit.
6. Hranice: Obě strany mají možnost obhájit své osobní teritorium. Vzájemné vnímání a respektování verbálních i neverbálních limitů. Při divočejším škádlení žádný nepoužije své plné síly nebo silnější mírní své akce.	Hranice: Prolamování hranic, „znásilňování“ druhého. Silnější strana nebere ohled na slabšího. Oběť dává najevo, že je jí to nepříjemné, útočníci pokračují dál. Někdy sadomasochistická interakce.
7. Právo a svoboda: Rovnoprávnost účastníků. Dítě se může bránit a škádlení opětovat, případně ho může zastavit a vystoupit z něho.	Právo a svoboda: Bezprávi. Pokud se dítě brání nebo dokonce „legraci“ oplátí, je tvrdě ztrestáno!
8. Důstojnost: Zachování důstojnosti. Dítě nemá pocit ponížení. Necítí se trapně a uboze.	Důstojnost: Ponížení lidské důstojnosti. Dítě je zesměšňováno a ponižováno.
9. Emoční stav: Radost, vzrušení ze hry, lehké naštvání. I nepříjemné! Ale ne bezmoc.	Emoční stav: Bezmoc! Strach, stud, bolest. Nepříjemné a bolestivé prožívání útoku.
10. Dopad: Podpora sebehodnoty, pozitivní nálada.	Dopad: Pochybnosti o sobě, nedostatek důvěry, úzkost, deprese. Dítě má strach ze školy.

Rozdíly mezi šikanováním a škádlením (Kolář, 2011)

Většina obětí šikany a jejich svědků se snaží situaci udržet co nejdéle **v tajnosti**, bojí se někomu svědčit. Důsledkem může být podcenění závažnosti a rozsahu výskytu šikany nebo obtížné nalezení útočníků. Proto je v prevenci velmi důležité zaměřit se specificky na identifikaci rizikových znaků a signálů pro výskyt šikany.

Důvodem nebo obsahem šikany může být jakákoli odlišnost žáka nebo pedagoga, např. fyzická zdatnost, vzhled, hmotnost, barva pleti, tělesná neobratnost, inteligence - snížení rozumových schopností, nebo naopak nadání, jazyková/komunikační bariéra, socio-ekonomická odlišnost, psychická odlišnost, speciální vzdělávací potřeby žáka apod. Šikana může mít také specifický obraz, odehrává-li se ve vztahu k žákům nebo pedagogům z důvodu etnicity (v ČR bývá v této souvislosti nejčastější anticiganismus), rasové nebo národnostní příslušnosti, náboženského vyznání nebo víry (často také v kombinaci s pohlavím, např. muslimské dívky, židovští chlapečci apod.), sexuální orientace (nejčastěji proti homosexuálům) apod.

Bezpečné prostředí ve škole: jak předcházet šikaně

Program proti šikanování je nejúčinnějším způsobem, jak ochránit děti před šikanou. Zahrnuje v sobě metody řešení a další opatření zaměřená přímo na nápravu šikanování. Předpokladem jeho fungování je dobrá všeobecná prevence rizikového chování ve škole. Program proti šikanování je klíčovou součástí Minimálního preventivního programu.

Cíl programu

Cílem programu je vytvořit ve škole bezpečné, respektující a spolupracující prostředí. Důležité je zaměřit se na oblast komunikace a vztahů mezi žáky ve třídách, a to bez ohledu na to, zda tam k projevům šikany již došlo či ne. Všichni pedagogičtí pracovníci musí vnímat vztahy mezi žáky a atmosféru v třídních kolektivech, kde působí, jako nedílnou a velmi důležitou součást své práce.

Odpovědnost za plnění programu

- na tvorbě i realizaci programu se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci
- jeho koordinace je v kompetenci ŠMP
- za realizaci a hodnocení je odpovědná ředitelka školy

Aktivity

Ředitelka školy zajistí:

- dohled pedagogických pracovníků nad žáky zejména ve škole před vyučováním, o přestávkách, mezi vyučovacími hodinami, při přecházení žáků do školní jídelny a do školní družiny i při školních akcích
- ředitelka školy je orientována v metodice, organizaci a právní problematice šikanování a vytváří příznivé podmínky pro metodickou prevenci v problematice na řešení šikany a iniciuje rozvíjení školního programu proti šikanování.
- zajistí vzdělávání pracovníků v oblasti šikanování a sociálně patologických jevů obecně
- zajistí, aby žáci i pedagogičtí pracovníci byli seznámeni s negativními důsledky šikanování
- zajistí, aby ve školním řádu byla jasně stanovena pravidla chování včetně sankcí za jejich porušení
- spolupracuje se ŠMP a TU při řešení krizových situací

Školní metodik prevence:

- koordinuje Program proti šikanování
- na začátku školního roku publikuje „Program proti šikanování“ na www.7zstrinec.cz a informační nástěnce školy
- aby žáci i pedagogičtí pracovníci byli seznámeni s negativními důsledky šikanování, a to jak pro jeho oběti a pachatele, tak i pro celý třídní (školní) kolektiv. Za zvlášť nebezpečnou je třeba považovat tendenci podceňovat počáteční projevy šikanování
- spolupracuje s TU a vedením školy při řešení krizových situací
- spolupracuje s okresním metodikem prevence, Policií ČR, orgány sociálně právní ochrany dítěte, PPP a centry prevence
- doplňuje školní knihovnu o literaturu z oblasti problematiky násilného chování a šikanování, sociálně patologických jevů

Pedagogičtí pracovníci:

Každý pedagog, obzvláště třídní učitel, je odpovědný za vytvoření zdravého klimatu třídy.

- vedou důsledně a systematicky žáky k osvojování norem mezilidských vztahů založených na demokratických principech, respektujících identitu a individualitu žáka
- zařazují téma šikany do vyučovacích hodin v rámci svých předmětů
- pomáhají rozvíjet pozitivní vztahy mezi žáky ve třídách a úctu k životu druhého člověka
- vnímají vztahy mezi žáky a atmosféru v třídních kolektivech, kde působí, jako nedílnou a velmi důležitou součást své práce
- samotní pedagogičtí pracovníci nesmí svým jednáním s některými žáky a chováním vůči nim podněcovat zhoršování vztahů směřující k šikanování těchto žáků jejich spolužáky
- řeší okamžitě projevy sociálně patologického chování (ve spolupráci s výchovným poradcem a ŠMP)
- jedná se žáky jako s partnery
- udržují ovzduší důvěry mezi žáky a pedagogy
- v kritických situacích dají jasně najevo, že špatné chování nelze tolerovat
- nesmí být lhostejní k projevům agresivity, šikany

Třídní učitelé:

- prokazatelně seznámí na začátku školního roku žáky i zákonné zástupce s Programem proti šikanování a o tom, co mají dělat v případě, když se o šikanování dozvědí
- na začátku školního roku informují žáky i zákonné zástupce, na koho se obrátit při problémech - TU, ŠMP, výchovný poradce, vedení školy, linka důvěry (např. Linka bezpečí 800 155 555 nebo 116 111 – bezplatně z celé ČR), pracovníci v PPP, orgány sociálně právní ochrany dítěte, schránka důvěry apod.
- zařazují třídnické hodiny, jejichž náplní je:
 - stanovení pravidel chování
 - hry podporující solidaritu a toleranci
 - hry podporující vědomí sounáležitosti
 - hry posilující zapojení všech žáků do aktivit třídy
 - hry podporující spolupráci mezi dětmi a pozitivní vzájemné vztahy
 - hry podporující právní odpovědnost jedince
- všímají si třídního klimatu, pozorují jeho změny, konzultují je s ŠMP a ostatními pedagogy
- ke zmapování situace ve třídě mohou použít depistážní dotazník Michala Koláře (Příloha 11)

Prevence šikanování

Základem prevence šikanování a násilí ve škole je podpora pozitivních vzájemných vztahů mezi žáky (a mezi žáky a učiteli). Škola při efektivní realizaci prevence šikanování usiluje o vytváření bezpečného prostředí a za tím účelem:

- podporuje solidaritu a toleranci
- podporuje vědomí sounáležitosti
- posiluje a vytváří podmínky pro zapojení všech žáků do aktivit třídy a školy
- uplatňuje spolupráci mezi dětmi a rozvíjí jejich vzájemný respekt
- rozvíjí jednání v souladu s právními normami a s důrazem na právní odpovědnost jedince

Pedagogičtí pracovníci vedou důsledně a systematicky žáky k osvojování norem mezilidských vztahů založených na demokratických principech respektujících identitu a individualitu žáka. Pomáhají rozvíjet pozitivní mezilidské vztahy a úctu k životu druhého člověka.

Všichni pedagogičtí pracovníci by měli vnímat vztahy mezi žáky a atmosféru v třídních

kolektivech, kde působí, jako nedílnou a velmi důležitou součást své práce.

Bezpečné prostředí ve škole: jak předcházet šikaně

1. Škola respektuje identitu a individualitu každého svého člena, **odmítá násilí a zneužití moci** v jakékoli podobě a přiznává riziko výskytu šikany. Je důležité, aby škola tyto hodnoty jasně komunikovala směrem dovnitř školy i vně a zřetelně je hájila a prosazovala (např. tím, že objeví-li se šikana, přistupuje škola k řešení včasné a otevřeně).

2. Je důležité, aby se na vytváření bezpečného prostředí a předcházení šikany podílela celá škola. Stěžejní roli a zodpovědnost za tuto oblast nese ředitelka školy, její role a aktivní přístup k problematice předcházení a řešení šikany je nenahraditelná. Ředitelka školy je orientován v metodice, organizaci a právní problematice šikanování. Pro prevenci i řešení šikany vedení školy určí konkrétní odpovědnost směrem k řediteli a jeho zástupcům, třídním učitelům, pedagogům, ostatním zaměstnancům školy, žákům, rodičům a školnímu poradenskému pracovišti, která je adekvátní jejich roli a možnostem (součást bezpečnostního a krizového plánu).

3. Škola má vyškoleného jednoho odborníka pro koordinaci a následně i pro řešení šikany – školního metodika prevence. Pracovník pověřený řešením umí odhadnout stadium a formu šikany a rozhodnout, zda řešení zvládne škola sama nebo zda si povolá odborníka. Škola spolupracuje s PPP, SVP a dalšími organizacemi a institucemi při řešení pokročilých a neobvyklých šikan, které sama nezvládne.

4. Škola **nastaví konkrétní a srozumitelná pravidla v chování ve svém školním řádu**, která budou specificky vztažená také k projevům šikany (bude jasné, jaké chování je považováno za dehonestující a ohrožující a jak bude sankcionováno). Součástí školního řádu jsou také pravidla pro používání informačních a komunikačních technologií, internetu a mobilních telefonů (během vyučování, o přestávkách, v prostoru školy).

5. Škola **nastaví důsledky za porušení pravidel** u žáků, přičemž je důležité, aby uměla rozlišovat závažnost porušení. Pedagogové a ostatní zaměstnanci školy znají své pravomoci a aplikují pravidla chování a důsledky za nedodržení jednotně a konzistentně pro všechny žáky.

6. Ve třídě jsou nastavena **třídní pravidla**, která nenahrazují ani nezdvoujují školní řád. Ideální je, pokud se na tvorbě třídních pravidel a na reflexi jejich dodržování podílejí spolu s pedagogem (nejlépe třídním učitelem) do značné míry samotní žáci.

7. Škola usiluje o včasné odhalení šikany a za tímto účelem má nastavený funkční **system vzájemné komunikace mezi pedagogy** o signálech, výskytu porušení pravidel, nebo jiných rizikových faktorech tak, aby byl pedagog vždy včas informován o tom, jaká atmosféra je v jeho třídě. Současně má škola nastaven **pravidelný monitoring varovných signálů výskytu šikany** a využívá k němu adekvátní nástroje (viz Příloha č. 3 Přímé a nepřímé varovné signály šikanování).

8. Škola **zajistí informovanost všech svých členů** o tom, co je a co není šikanování, jak se zachovat ve chvíli, kdy je žák nebo pedagog ohrožován agresory, a kam se může obrátit o pomoc. Žáci, pedagogové i rodiče jsou srozumitelnou formou informováni o tom, na koho se mají obrátit a jak a komu je možné si stěžovat, pokud nejsou spokojeni s postupem pedagoga nebo školy.

9. Škola kontinuálně **realizuje specifickou primární prevenci rizikového chování** (včetně šikany), kterou má popsanou v Minimálním preventivním programu. Součástí tohoto programu školy je také **Program proti šikanování**. Škola má popsány konkrétní preventivní mechanismy, které používá k tomu, aby šikanu minimalizovala a měla ji pod kontrolou (bezpečnostní plán). Účelem je riziku účinně a konkrétně předcházet. Současně má škola popsány postupy řešení krizových situací pro případ, že situace šikany nastala (krizový plán). Na základě svých zkušeností škola tyto plány pravidelně vyhodnocuje a upravuje.

10. Škola **zajišťuje podporu a rozvoj pedagogů** v podobě dalšího vzdělávání; uvádějících učitelů pro začínající pedagogy; dostupné intervize a/nebo supervize. **Plán dalšího vzdělávání pedagogů** zahrnuje školení pedagogů a ve zvýšené míře pracovníka pověřeného řešením šikany (školního metodika prevence) a třídních učitelů (zejm. v prevenci šikanování, v oblasti komunikace, řešení konfliktů, interakce mezi učitelem a žákem, v diagnostice klimatu školní třídy, v ovlivňování postojů žáků v přijímání různosti, v podpoře osobnostně-sociálního rozvoje žáků, v tvorbě pravidel třídy a hodnocení jejich dodržování, v evaluaci klimatu třídy jako východiska k plánování služeb školy). Zároveň zajišťuje **vzdělávání ředitelů v oblasti právního povědomí**.

11. Škola **zajišťuje pravidelnou realizaci třídnických hodin**, které by měly žákům poskytnout

bezpečný prostor k reflexi vlastní zkušenosti ve škole, kdy mohou mluvit o své spokojenosti ve škole, pocitu bezpečí, vztazích ve škole a ve třídě, učit se efektivně řešit konfliktní situace atd.

12. Škola má zmapovanou síť pomoci pro žáky i pedagogy ve svém regionu a navazuje s ní spolupráci (např. pedagogicko-psychologická poradna, speciálně pedagogické centrum, středisko výchovné péče a neziskové organizace, orgán sociálně právní ochrany dětí, krizové centrum, zdravotnická zařízení, Policie ČR, případně další odborníci). Je dobré, pokud škola zveřejňuje tyto kontakty pro žáky, rodiče a pedagogy tak, aby jim byly na očích a mohli vyhledat pomoc také sami.

Program proti šikanování má 13 komponent

1. zmapování situace – analýza a evaluace (před a po zavedení programu či opatření a také v jeho průběhu);

Je zapotřebí pravidelně mapovat vztahy mezi spolužáky. Jako vhodný způsob se jeví šetření na počátku každého školního roku, během kterého děti zpětně zhodnotí své vztahy se spolužáky za minulý školní rok. U žáků 1. – 2. třídy jsou tyto aktivity realizovány prostřednictvím her, malování, soutěží, školních a mimoškolních akcí. Na základě pravidelně realizovaných depistáží budou mapovány konkrétní situace v jednotlivých třídách a výsledkům uzpůsobena další práce s třídními kolektivy. Vytipování kritických míst a situací (dohledy). K utužování kolektivu přispívají různé projekty a aktivity, např. spaní ve škole, společná organizace akcí, výlety atd. Na prevenci by se měly podílet všechny složky, tedy rodina, škola i celá společnost. Žáci si musí uvědomit, že výsledkem toho, že špatně odhadnou situaci nebo reakci daného člověka může být psychická újma. Jedním ze způsobů předcházení šikany je i začlenění etické výchovy do školního vzdělávacího programu, budování vzájemné důvěry mezi žáky a učiteli. Ve škole je i pro tento účel zřízena schránka důvěry.

2. motivování pedagogů pro změnu

Seznámení se skutečným stavem šikany je základním motivačním prvkem určujícím budoucí změnu. Důležitým momentem je, že pedagogové výskyt šikany neodmítají a nevnímají jej jako své osobní selhání. Má-li být výuka žáků efektivní, je nutno pro ně zajistit bezpečné prostředí. Realizace školního programu proti šikaně vede k odstranění nežádoucího chování žáků. Další fází motivace je důvěra ve školní program proti šikanování. Má smysl ho realizovat, protože povede k prevenci, řešení a odstranění nebo alespoň omezení šikany.

3. společné vzdělávání a supervize všech pedagogů

Třídní učitelé jsou seznámeni s Metodickým pokynem ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016) a s Programem proti šikanování vycházejícím z Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT č. j.: 21291/2010-28).

Pedagogové školy mají zájem dále se vzdělávat. V oblasti prevence se snažíme postupně vzdělávat celý tým. Dobrá komunikace jednotlivých pedagogů a vedení školy umožňuje pružně reagovat v krizových situacích. Předávání informací: pravidelně na poradách a pedagogických radách; průběžně – kdokoli z pracovníků ZŠ zaznamená jakékoli příznaky nezdravých vztahů a nevhodného chování mezi žáky, ihned je sdělí výchovné poradkyni, metodikovi prevence nebo vedení ZŠ; doplňování knihovny odbornými publikacemi, odborná školení - speciální školení (pro výchovné poradce a školního metodika prevence)

4. užší realizační tým

Preventivní tým pro řešení rizikového chování ve škole:

Ředitelka školy Mgr. Iveta Hudzietzová

Školní metodik prevence Mgr. Ilona Heczková

Výchovná poradkyně Mgr. Martina Kišová

Třídní učitel žáka

5. společný postup při řešení šikanování (viz Příloha č. 6)

Jedním z elementárních opatření k ochraně žáků před násilím je domluva pedagogů, jak postupovat při řešení výchovně náročných krizových situacích, při šikanování.

V případě podezření na šikanu každý pracovník školy neprodleně oznámí tuto skutečnost školnímu metodikovi prevence a vedení školy. Školní metodik prevence ve spolupráci s vedením školy na

podkladě kvalifikovaného odhadu stadia a formy šikanování rozhodne, zda řešení zvládne škola sama, nebo si povolá odborníka specialistu (viz tabulka níže). V případě, že jde o počáteční a obvyklou šikanu, kterou zvládne škola sama, určený pracovník postupuje podle scénáře určeného pro tento typ šikanování. Pokročilé a komplikované šikany škola řeší ve spolupráci s odborníky z venku, zejména s PPP, SVP.

6. primární prevence v třídních hodinách

Další nezbytnou podmínkou plnokrevného programu je nastartování systematické a odborné práce se třídou. V podstatě jde o to, aby třídní učitelé začali pracovat se skupinovou dynamikou třídy. Jedná se o cílenou práci se silami, které vznikají ve vztazích mezi žáky v jejich skupinovém životě. Jestliže chceme účinně bránit zrodu šikanování a účinně léčit počáteční stadia onemocnění skupinové demokracie, nemůžeme nechat tyto síly v rukou zmatených tyranů. Je nutné, aby se toho ujal třídní učitel, který je odborně připraven alespoň minimálně podporovat růst pozitivních vztahů ve skupině. Součástí všech třídních setkání by měly být i hry, včetně her pro zvládání agresivity. Hry jsou nedocenitelné zejména pro nácvik nového chování, protože svoji strategii opírají o zábavnost a zajímavost.

Prevence není vázána pouze na třídnické hodiny, které má učitel dle svého uvážení zavedeny, ale probíhá celým vyučováním, kdy se učitel ve vhodné okamžiky zaměřuje na činnosti rozvíjející pozitivní vztahy a provádí zpětnou vazbu. Žáci jsou seznamováni s následujícími tématy a jsou u nich rozvíjeny dovednosti:

- Co je a co není šikana.
- Jakým způsobem se zastat oběti.
- Na koho se mají obrátit, mají-li na šikanu podezření (třídní učitel, výchovný poradce, metodik prevence, vedení ZŠ, dozory).

Třídní učitelé sledují vztahy ve třídě, podílí se na rozvoji pozitivních vztahů mezi žáky a na zlepšení třídního klimatu. Každá třída na začátku školního roku vypracuje svá „Pravidla třídy“ a řídí se jimi.

Odkazy na publikace:

http://www.odyssea.cz/soubory/e_kurzy/tridnicke_hodiny.pdf

<http://www.odyssea.cz/metodiky-osv.php?cast=lekce-osv>

http://www.ujak.cz/projekt/ptm/data/Tridnicke_hodiny.pdf

7. primární prevence ve výuce

Užitečné je zapracování tématu prevence šikanování do vzdělávacího procesu.

Téma prevence šikanování je zapracováno do jednotlivých předmětů (viz MPP). Učitelé se soustředí na rozvíjení pozitivních vztahů mezi žáky, pracují s pravidly třídy a dynamikou třídního kolektivu, spoluvytvářejí bezpečné prostředí školy. Prevence ve výuce vychází z faktu, že učitelé vnímají důležitost vytváření bezpečného prostředí ve třídě. Soustředí se na rozvoj pozitivních vztahů, umožňují rozvoj spolupráce a zpětnou vazbu. Žáci by měli znát a umět pracovat v kruhu, být otevření skupinové práci. Dokázali se vyjadřovat slušně a otevřeně při zpětné vazbě. Pedagogičtí pracovníci školy se snaží vyhnout metodám a technikám, které zvyšují či vytvářejí napětí – ironizování, zesměšňování, častý křik, nenaplněné hrozby, srovnávání jednotlivých tříd a žáků.

8. primární prevence ve školních i mimoškolních programech mimo vyučování

Základním předpokladem účinného boje proti šikanování je celoškolní přístup. Je tedy samozřejmé, že školní program proti šikanování se nemůže odehrávat pouze ve třídách, ale měl by se stát přirozenou součástí života žáků v celé škole a ve všech činnostech, které škola pořádá a zodpovídá za ně. V našem pojetí zahrnujeme do školního života dění, které přesahuje rámec oficiální činnosti třídy – jsou to například přestávky, čas kolem oběda, školní komunita, družina, mimoškolní aktivity (sportovní soutěže, kroužky, návštěva filmových a divadelních představení, škola v přírodě, exkurse...).

Stejným způsobem jako ve škole, tak i mimo ni, pracovníci školy provádějí prevenci. Jsou si vědomi důležitosti preventivního působení při všech činnostech organizovaných školou.

9. ochranný režim (školní řád, dohledy učitelů)

Účinný ochranný režim před šikanováním má celoškolní působnost. Bezpochyby může mít různou podobu. V obecné rovině však do něj patří zejména dvě základní věci: vnitřní školní řád a dozory učitelů.

Školní řád stanoví pravidla chování ve škole, zakazuje násilí žáků vůči spolužákům a stanoví způsob potrestání (poučení všech žáků na začátku školního roku se zápisem do třídní knihy). V souladu s pracovním řádem je zajištěn dohled pedagogických pracovníků nad žáky zejména ve škole před vyučováním, o přestávkách mezi vyučovacími hodinami, při přecházení žáků do školní jídelny a do školní družiny i při školních akcích. Aktivní dohled je zajištěn i po skončení vyučování v prostorách šaten a ve vestibulu školy.

10. spolupráce s rodiči (vhodný způsob seznámení s prevencí a řešením šikany ve škole, například na webových stránkách, pomocí informativního dopisu a při třídních schůzkách)

Vhodný způsob seznámení rodičů s aktivitami školy a vůbec s problémem šikany je pro fungování programu velmi užitečný.

Snahou školy je neustále zefektivňovat spolupráci s rodiči následujícími prostředky: seznámení s nekompromisním bojem školy proti šikaně pomocí informativního dopisu a při třídních schůzkách, web školy, pravidelné schůzky s rodiči, spolupráce při řešení problémů, vzájemné informování, zapojení rodičů do akcí školy, průběžné seznámení s aktivitami školy, konzultační hodiny školního metodika prevence a výchovného poradce. Při podezření na šikanování žáka je nezbytná spolupráce školního metodika prevence, vedení školy, výchovného poradce a dalších pedagogických pracovníků jak s rodinou oběti, tak i s rodinou agresora. V průběhu vyšetřování nebo bezprostředně po skončení jsou prokazatelně seznámeni zákonní zástupci žáků se situací, je jim nabídnuta pomoc (sepsání záznamu rozhovoru jednání s rodiči).

11. školní poradenské služby

Jedním z hlavních úkolů specialisty na problematiku šikanování a vůbec na sociálně patologické jevy je vytvoření důvěryhodného poradenského školního centra, v němž jsou poskytovány individuální, skupinové a komunitní služby žákům.

Poradenské služby na škole poskytují:

Školní metodik prevence: Mgr. Ilona Heczková konzultační hodiny čtvrtek 10.55 - 11.40 hod. nebo kdykoli po osobní domluvě

Výchovný poradce: Mgr. Martina Kišová konzultační hodiny středa 11.00 - 11.30 hod. nebo kdykoli po osobní domluvě

12. spolupráce se specializovanými zařízeními

Při předcházení případům šikany a při jejich řešení je důležitá spolupráce vedení školy, školního metodika prevence, výchovného poradce s dalšími institucemi a orgány: zejména se zřizovatelem, PPP, SVP, Policií ČR, dětským lékařem, sociálním odborem a OSPOD a okresním metodikem prevence.

13. vztahy se školami v okolí (domluva ředitelů na spolupráci při řešení šikany, kdy se jí účastní žáci z různých škol).

„Mimoškolní šikana“ - násilí, které se děje mimo areál školy, nicméně má nějaký vztah ke škole. Může jít o případy, kdy agresori a oběti jsou z jiných škol nebo parta násilníků z jedné školy systematicky terorizuje děti na sídlišti (neobvyklé formy šikany).

V případě potřeby je naše škola ochotná spolupracovat na řešení šikany se všemi zúčastněnými.

- pravidelná setkání ředitelů škol
- spolupráce ředitelů škol s Policií ČR a kurátory
- pravidelná setkání metodiků prevence
- pravidelná setkání výchovných poradců

Základní postup v řešení šikany

- Preventivní opatření školy směřují k minimalizaci rizika výskytu šikany. Škola ale musí být připravena i na situaci, kdy se přes všechna opatření šikana objeví.
- Pro volbu způsobu šetření a řešení šikany je zásadní vyhodnocení závažnosti situace.
- Po vyhodnocení závažnosti situace a dále v průběhu celého šetření škola musí zvažovat, zda je sama kompetentní šikanu šetřit a řešit nebo zdali požádá o pomoc zvenčí (např. pedagogicko-psychologickou poradnu, středisko výchovné péče, neziskovou organizaci)
- Pedagogové, především školou pověřený a vyškolený pedagog pro prevenci a řešení šikany (např. školní metodik prevence), by měli zvládnout počáteční šikanu, tj. první, druhé a

někdy i třetí stadium, kdy ještě nalezneme vhodné svědky a žáky ochotné spolupracovat na změně, a kdy ještě ubližování slabším není řízeno jádrem agresorů. V případě potřeby se škola obrací na externí odborníky.

- Při vyšetřování a řešení pokročilé šikany se škola obrátí na externí odborníky na šikanu, kteří jsou vybaveni pro řešení třetího, ale i čtvrtého a pátého stadia.
- Jeden typ pokročilé šikany – výbuch skupinového násilí, tzv. školní lynč, je výjimkou. Zde nelze čekat na odborníka, oběti hrozí těžké poškození zdraví, kromě toho později to již nelze vyšetřit.
- Při řešení by měl být kladen akcent na to, že žák, který je obětí šikany, není jejím viníkem a neměl být důsledky řešení znevýhodněn. Je důležité se samotným žákem probrat, co škola může udělat pro to, aby se zase cítil bezpečně.
- Po celou dobu řešení škola zajišťuje ochranu informací a informátorů, jasně vyjadřuje negativní postoj k násilí a ukazuje, že je toto téma považováno za vážné.
- Součástí řešení pak musí být vždy nastavení ozdravných mechanismů pro všechny, kteří se šikany účastnili, a dále pro celou skupinu (třídu). Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina či menšina).
- Doporučuje se dále pracovat s agresorem (vedení k náhledu na vlastní chování, motivy apod.) i s obětí šikany. V případě potřeby doporučit zákonnému zástupci péči dítěte v pedagogicko-psychologické poradně, středisku výchovné péče nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.
- Škola eviduje projevy šikany a dále reviduje preventivní postupy, bezpečnostní a krizové plány a nastaví taková pravidla, aby bránila návratu rizikového chování.

Při řešení by se škola měla vyvarovat těchto nevhodných postupů:

- přehlížení, bagatelizací agresivního nebo násilného chování
- odkazování na to, aby si oběť svoji situaci řešila sama, „postavila se jí“
- nucení žáků, aby veřejně řekli, co viděli nebo se veřejně ihned na místě omlouvali
- vedení rozhovoru s žákem o situaci před ostatními žáky, vedení rozhovorů žáků zapojených do šikany společně
- nedostatečného vyhodnocení závažnosti problému a z toho plynoucí volby neadekvátních postupů nebo nepřiměřeného trestu
- emotivního řešení problému (k řešení problému je třeba přistupovat věcně)
- agresivního řešení problému (např. násilím)
- příliš autoritativního řešení (např. zastrasováním nebo vyhrožováním), což může vést spíše ke zhoršení situace, případně ke skrytějším formám šikany, nebo i k jinému rizikovému jednání
- předjímání recidivy útočníka
- řešení i méně závažného rizikového chování v součinnosti s policií (zbytečná kriminalizace útočníka)
- automatického obviňování oběti (sekundární viktimizace)
- vyhýbání se problematickým aktivitám jako zdrojům budoucí šikany

Odpovědnost rodičů a komunikace školy s rodiči

Rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Rodičovskou odpovědnost týkající se osoby dítěte vykonávají rodiče způsobem a v míře odpovídající stupni vývoje dítěte. Rodiče mají rozhodující úlohu ve výchově dítěte. Dokud se dítě nestane svéprávným, mají rodiče právo usměrňovat své dítě výchovnými opatřeními, jak to odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem, včetně omezení sledujících ochranu morálky, zdraví a práv dítěte, jakož i práv jiných osob a veřejného pořádku. Rodiče pak mají být všestranně příkladem svým dětem, zejména

pokud se jedná o způsob života a chování v rodině.

- Škola informuje rodiče o Programu proti šikanování.
- Když rodiče přijdou žádat o pomoc ohledně šikany svého dítěte – nereaguje pedagog obranně a nedůvěřivě. Nevyjadřuje pochybnosti, nechápe prosbu rodičů jako stížnost. Nezlehčuje situaci tvrzením, že jejich dítě provokovalo, nebo že se jednalo jenom o škádlení atd. Je nutné rodiče v klidu vyslechnout, nechat vymluvit, nepoučovat, aktivně naslouchat. Je potřeba se umět doptat na důležité informace. Podezření nebo tvrzení rodičů, že je jejich dítě šikanováno, se nesmí nikdy podcenit a je potřeba účinně a bezpečně situaci prošetřit.
- Škola nezve rodiče protagonistů šikany do školy, když ještě šikana není vyšetřena.
- Rozhovor s rodiči oběti probíhá individuálně. U počáteční šikany, která se dá vyšetřit během jednoho nebo dvou dnů, obvykle proběhne až po jejím vyšetření. Úkolem je rodiče informovat o zjištěních a závěrech školy a domluvit se na dalších opatřeních. Někdy je užitečné připravit rodiče oběti i na třídní schůzku, kde bude podána informace o řešení šikany.
- Vážnou chybou je neinformování rodičů o řešení šikany.
- Ve všech případech je potřeba informovat rodiče, že ve třídě byla šikana a škola ji řešila. U počáteční šikany zpravidla stačí podat informaci na pravidelné schůzce, u pokročilé šikany je na místě svolat schůzku mimořádnou. Vždy je důležité, aby byl na schůzce přítomný školou pověřený a vyškolený pedagog pro prevenci a řešení šikany (případně i externí odborník).

Šikana zaměřená na učitele: jak ji předcházet a jak ji řešit

- **Šikana zaměřená na učitele ze strany žáků nesmí být považována za individuální záležitost konkrétního pedagoga, kterou by si měl vyřešit sám.** Odpovědnost za prevenci a řešení šikany nese vedení školy, potažmo také zřizovatel.
- Šikana zaměřená na učitele je specifická tím, že **dojde k narušení jasně definovaných rolí (učitel × žák)** a žák se dostane do pozice větší moci než pedagog, bez ohledu na formálně vyšší moc a autoritu učitele.
- Šikana zaměřená na učitele se nejčastěji odehrává ve škole – ve třídách a na chodbách, nicméně může se odehrávat také mimo školu ve veřejných prostorách, v místě bydliště pedagoga nebo v kyberprostoru.
- Je zapotřebí mít na paměti, že **šikanou může trpět i vysoce zkušený a kompetentní pedagog, který dobře zná svůj předmět, ovládá třídní management a má dobré pedagogické schopnosti.** Ani takový pedagog nemusí disponovat kapacitou zamezit některým šikanujícím projevům vůči sobě.

Specifika pro prevenci šikany zaměřené na učitele

- Pro prevenci šikany zaměřené na učitele platí doporučení pro vytváření a udržování bezpečné školy.
- **Vedení školy vyjadřuje pedagogům podporu, oceňuje jejich práci, vytváří atmosféru důvěry, podporuje spolupráci v pedagogickém sboru a zastává nekonfliktní způsob řešení problémů.**
- **Při podezření své osoby nebo kolegy oznámí tuto situace vedení školy.**
- **Pedagog nastavuje a uplatňuje jasná pravidla ve třídě;** na konflikt nebo nerespektování reaguje včas, pracuje s pravidly v chování a používá stanovené důsledky jejich nerespektování, vyhýbá se řešení konfliktu a konfrontací ze strany žáka před celou třídou, vyhýbá se konfrontačnímu tónu.
- **Pedagog posiluje zapojení žáků do výuky,** dává jim na výběr, činí úkoly a výuku pro žáky zajímavými, propojuje výuku s běžným životem a potřebami žáků; jeho výklad a očekávání jsou pro žáky srozumitelné, odpovídají obtížnosti, kterou mohou zvládnout.

- **Očekává úspěch u všech žáků a podporuje je**, dává žákům zpětnou vazbu k tomu, co udělali dobře, staví na silných stránkách žáků.
- **Nezpůsobuje ponížení nebo zesměšnění žáka** před třídou; při hodnocení žáka zachovává jeho důstojnost.
- **Všímá si změn v náladě, emocích a v chování žáků** a včas na ně reaguje.
- **Problémy neřeší sám**, ale ve spolupráci se školním poradenským pracovištěm, případně s vedením školy.
- Všímá si prosociálního a kooperativního chování žáků a oceňuje je; podporuje kooperaci mezi žáky a prostředím, kde se každý žák cítí přijatý.

Specifika pro řešení šikany zaměřené na učitele

- Pedagog, který čelí šikaně ze strany žáků, je v dané situaci v pozici oběti, která by neměla zůstat v situaci sama, ale měla by vyhledat pomoc ostatních. Škola podporuje své pedagogy, zajistí jejich bezpečí a řeší vzniklou situaci se žáky, rodiči a ostatními pedagogy.
- **Je zapotřebí zajistit bezpečí pro ohroženého pedagoga.** Pokud toto bezpečí není zajištěno školou, pedagog odejde ze třídy, přivolá si pomoc a požádá o spolupráci jiného kolegu nebo vedení školy pro zajištění dohledu ve třídě, případně izolaci agresora a zajištění bezpečí pro ostatní žáky ve třídě vyžaduje-li to situace.
- Je zapotřebí, aby pedagog sám, jeho kolegové i vedení školy porozuměli tomu, **že pedagog byl vystaven traumatickému zážitku.** Tento zážitek může být bolestným i pro svědky (kolegy nebo žáky ve třídě). Je proto zapotřebí dovolit si čas na zpracování šoku, neobviňovat se, vyhledat si pro sebe sociální podporu od kolegů, přátel, rodiny, monitorovat u sebe znaky stresu, které se mohou objevit i později (např. problémy se spánkem, pozorností, úzkostí, zvýšená citlivost, nechut' k jídlu nebo naopak) a případně vyhledat pro sebe odbornou pomoc.
- Šikana pedagoga bývá často spojena s šikanou mezi žáky. Škola zajistí posouzení sociálních vztahů ve třídě a na základě výsledků nastaví odpovídající řešení.
- Pro třídu, ve které se šikana odehrávala, zajistí škola intervenční program k řešení šikany za účelem znovunastolení bezpečí ve třídě.
- V případě, že je pedagog nespokojený s řešením situace ze strany vedení školy, může se obrátit na příslušný inspektorát práce.

Právní odpovědnost školy

- Škola má jednoznačnou odpovědnost za žáky. V souladu s ustanovením § 29 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování (sociálně patologických jevů). Z tohoto důvodu pedagogický pracovník šikanování mezi žáky předchází, jeho projevy neprodleně řeší a každé jeho oběti poskytne okamžitou pomoc.

- Podle vyhlášky č. 263/2007 Sb., kterou se stanoví pracovní řád pro zaměstnance škol a školních zařízení zřízených Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí, odpovídá i za škodu způsobenou žákům v době vykonávání přechodného dohledu, tj. při vyučování a v přímé souvislosti s ním.

- Ředitel školy nese také odpovědnost za zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví pro své zaměstnance dle § 101 a § 102 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

Škola má ohlašovací povinnost při výskytu šikany v následujících případech:

- dojde-li k šikaně v průběhu vyučování, s ním souvisejících činností anebo poskytování školských služeb, má škola povinnost tuto skutečnost oznámit zákonnému zástupci jak žáka, který byl útočníkem, tak žáka, který byl obětí. Tato povinnost vyplývá ze školského zákona (§ 21 odst. 2 školského zákona, dle něhož mají zákonní zástupci dětí a nezletilých žáků právo mj. na informace o průběhu a výsledcích vzdělávání dítěte či žáka a právo vyjadřovat se ke všem rozhodnutím týkajícím se podstatných záležitostí jejich vzdělávání). Skutečnost, že dítě někoho šikanovalo nebo bylo šikánováno, lze chápat jako významnou skutečnost, která v průběhu vzdělávání nastala.
- škola ohlašuje orgánu sociálně právní ochrany dětí takové skutečnosti, které nasvědčují tomu, že dítě je v ohrožení buď proto, že ho ohrožuje někdo jiný nebo proto, že se ohrožuje svým chováním samo. (viz § 6, 7 a 10 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů); v případě šikany se jedná o všechny případy, které škola oznámila policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci a dále případy, které sice výše uvedeným nebyly oznámeny, avšak které jsou svou povahou velmi závažné a nasvědčují tomu, že dítě se nachází v nepříznivé sociální situaci, jelikož jeho přirozené prostředí nedokáže dostatečným způsobem naplňovat své funkce při zajišťování přiměřené ochrany příznivého vývoje dítěte.
- OSPOD vstupuje do řešení případů tehdy, pokud jsou projevy chování pouze důsledkem nepříznivé sociální situace dítěte a jeho rodiny a v nichž je třeba dítěti a jeho rodině zprostředkovat a zajistit odpovídající pomoc a podporu prostřednictvím nástrojů sociální práce. Základními nástroji práce OSPOD je vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny a individuální plánování koordinované intervence.
- OSPOD – případové konference, tj. případová setkání těch osob, které mohou dítěti a jeho rodině poskytnout odpovídající pomoc a podporu. Případová konference je nástrojem případové práce (tzv. case managementu), což determinuje pravidla, která je třeba v jejím rámci respektovat. Vymezení okruhu zúčastněných osob je plně v kompetenci sociálního pracovníka, který bude vycházet z předmětu případové konference. Zástupce školy může být na případovou konferenci přizván (vázán zákonem mlčenlivosti).
- dojde-li v souvislosti se šikanou k jednání, které by mohlo naplňovat znaky přestupku nebo trestného činu, obrací se škola na Policii ČR. Trestní oznámení je možné podat také na státní zastupitelství.

Odpovědnost školy

Škola má jednoznačnou odpovědnost za děti a žáky. V souladu s ustanovením § 29 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném, a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování (sociálně patologických jevů). Z tohoto důvodu musí pedagogický pracovník šikánování mezi žáky **předcházet**, jeho projevy **neprodlené řešit** a každé jeho oběti **poskytnout okamžitou pomoc**.

Z hlediska trestního zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, může šikánování žáků **naplňovat skutkovou podstatu trestných činů či provinění** (dále jen trestných činů). Proviněním se rozumí trestný čin spáchaný mladistvým - § 6 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže

a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže): **vydírání** (§175), **omezování osobní svobody** (§ 171), **útisku** (§ 177), **ublížení na zdraví** (§ 146), **loupeže** (§ 173), **násilí** proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (zvláště § 352), **poškození cizí věci** (§ 228), **znásilnění** (§ 185), **kuplířství** (§ 189) TZ apod.

Trestné činy ve vztahu ke kyberšikaně:

Kyberšikana obdobně jako školní šikana sice není sama o sobě trestným činem ani přestupkem, ale její projevy mohou naplňovat skutkovou podstatu např. těchto trestných činů:

- nebezpečné pronásledování (stalking, § 354 TZ) – např. dlouhodobě opakované pokusy kontaktovat všemi dostupnými prostředky oběť, která proto pociťuje důvodné obavy o život nebo zdraví své či svých blízkých;
- účast na sebevraždě (§ 144 TZ) – např. zaslání SMS oběti s úmyslem vyvolat u ní rozhodnutí k sebevraždě;
- porušení tajemství dopravovaných zpráv (§ 182 TZ) – např. „odposlech“ odesílaného e-mailu;
- porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí (§ 183 TZ), např. zveřejnění fotografií z telefonu oběti;
- pomluva (§ 184 TZ) – např. vytvoření webových stránek zesměšňujících oběť.

Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro **neoznámení, případně nepřekažení trestného činu** (§ 367 TZ). V úvahu přicházejí i další trestné činy jako např. nadřívání (§ 366 TZ) či schvalování trestného činu (§365 TZ), v krajním případě i podněcování (§ 364 TZ). Skutkovou podstatu účastenství na trestném činu (§ 10 TZ) může jednání pedagogického pracovníka naplňovat v případě, že o chování žáků věděl a nezabránil spáchání trestného činu např. tím, že **ponechal šikanovaného samotného mezi šikanujícími žáky apod.**

Společný postup řešení při výskytu šikany ve škole

Proškolený pracovník - školní metodik prevence, na podkladě kvalifikovaného odhadu stadia a formy šikanování rozhodne, zda řešení zvládne škola sama, nebo si povolá odborníka specialistu (viz tabulka níže). V případě, že jde o počáteční a obvyklou šikanu, kterou zvládne škola sama, odborník postupuje podle scénáře určeného pro tento typ šikanování.

Pokročilé a komplikované šikany škola řeší ve spolupráci s odborníky z venku, zejména z PPP, SVP. Do komplikované šikany zařadíme především neobvyklé formy šikany. Dále sem zahrneme základní formy šikany, se kterými nemáme zkušenosti. Patří do nich šikany krajně ohrožující bezpečí pedagoga a život oběti, dále šikany se změnou v základním schématu. Prakticky jde zejména o nějakou zvláštnost u přímých a nepřímých účastníků šikany. Patří sem rovněž šikany s rozvinutým zakrývajícím systémem. Vážnou komplikací je intenzivnější závislostní vztah mezi oběťmi a agresory a vážnější dopady šikany na oběť; například známky úzkostné poruchy. Šikanování je komplikovaný a paradoxní fenomén a běžné pedagogické postupy naprosto selhávají. Rovněž obecné a hotové kuchařky v podobě receptů nefungují, spíše ublíží, než pomohou.

Tabulka: Klasifikace scénářů pomoci podle cíle léčby, stadia a formy šikanování

(Kolář, 2011)

Situace, které zvládne škola sama

1. První pomoc pro obyčejnou počáteční šikanu.
2. Celková léčba pro řešení prvních dvou stadií šikanování, RTP – Rámcový třídní program.

Scénáře, kdy potřebuje škola pomoc zvenku

3. První pomoc pro komplikovanou počáteční šikanu.
4. První pomoc (krizové scénáře) pro obyčejnou pokročilou šikanu.
5. První pomoc (krizové scénáře) pro komplikovanou pokročilou šikanu, patří sem např. výbuch skupinového násilí, tzv. školní lynčování.
6. Celková léčba pro třetí stadium šikanování s běžnou i komplikovanou formou, ZIP - Základní intervenční program (u organizovaných šikan, od třetího stadia vždy v kombinaci s první pomocí).

Pro školu jsou určeny následující dva scénáře. První je určen pro řešení počáteční obyčejné šikany. Důvodem je fakt, že těchto obyčejných počátečních šikan je nejvíce a tvoří obrovské podhoubí pro rozbuzení pokročilých a neobvyklých šikan. Druhý scénář je určený k řešení výbuchu skupinového násilí, tzv. školního lynčování. V tomto případě nelze čekat na odborníka-specialistu, protože je oběť ohrožena bezprostředně na zdraví a později je většinou nemožné případ vyšetřit. Škola proto nejprve zakročí sama, vyřeší akutní problém a později jej řeší za pomoci odborníka.

Odhad stadia šikany (počáteční či pokročilá) a její závažnost

Odhalení šikany bývá obtížné. Významnou roli při jejím zjišťování hraje strach, a to nejen strach obětí, ale i pachatelů a dalších účastníků. Strach vytváří obvykle prostředí „solidarity“ agresorů i postižených. Účinné a bezpečné vyšetření šikany vychází z kvalifikovaného odhadu stadia a formy šikanování. Existuje rozdíl mezi vyšetřováním počátečních a pokročilých stadií šikanování.

Popis jednotlivých stadií šikanování:

	Počáteční stádium	Pokročilé stádium
<i>Jak se oběti chovají? Jak odpovídají?</i>	Poměrně otevřeně mluví o tom, co se jim stalo a kdo je šikanoval.	Je patrná ustrašenost, nechťejí prozradit, kdo jim ublížil. Někdy zdůvodňují své zranění bizarním způsobem.
<i>Jak svědkové spolupracují?</i>	Vyjadřují nesouhlas se šikanováním a bez většího strachu vypovídají.	Odmítají vypovídat, tvrdí, že nic neviděli a neslyšeli. Občas přiznávají, že nesmějí nic říct, protože by měli peklo. Případné výpovědi působí podezřele.
<i>Jak se svědkové vztahují k podezřelým agresorům?</i>	Násilí nepopírají a vyjadřují vůči němu své výhrady.	Násilí bagatelizují nebo ho popírají.

<i>Jak se o konkrétním násilí vyjadřují ostatní členové skupiny?</i>	Projevují soucit s obětí a porozumění neférovosti ubližování silným slabým.	Oběť je kritizována a znevažována. Často je obviněna, že si to vlastně způsobila sama.
<i>Jak se členové skupiny vztahují k trpící nebo zraněné oběti?</i>	Agresori nejsou vnímáni jednoznačně pozitivně, ale diferencovaně, jejich okolí se to nebojí vyjádřit.	Oceňují, chválí a brání agresory, popř. pro ně hledají polehčující okolnosti.
<i>Jaká je atmosféra ve skupině?</i>	Malá soudržnost, nespolupráce, omezená svoboda projevu a názoru. Atmosféra je však ještě „živá“.	Těžká atmosféra strachu, napětí a nesvobody. „Špatně se tu dýchá.“

Scénář pro obyčejnou počáteční šikanu (Kolář, 2011)

1. Odhad závažnosti onemocnění skupiny a stanovení formy šikany

- úkol naplnujeme prostřednictvím rozhovoru s informátory a oběťmi; nesmí docházet k přímé konfrontaci pachatele a oběti, po rozhovoru s informátory následuje rozhovor s oběťmi, je důležité, aby o tom nevěděli ostatní žáci – je důležité je chránit před možnou pomstou agresorů

2. Rozhovor s informátory a oběťmi

- Po rozhovoru s informátorem následuje rozhovor s obětí (NE s podezřelými pachateli) Při rozhovoru s obětí je důležité, aby o tom nevěděli ostatní žáci (je nutné ochránit oběť před možnou pomstou agresorů)

3. Nalezení vhodných svědků

- Vytipovat členy skupiny, kteří budou pravdivě vypovídat (vybrat žáky, kteří s obětí sympatizují, kamarádí se s ní, nebo ji alespoň neodmítají, žáky nezávislé na agresorech, žáky, kteří nepřijímají normy agresorů)

4. Individuální rozhovory se svědky

- nepřipustné je společné vyšetřování agresorů a svědků, hrubou chybou je konfrontace oběti s agresory
- rozhovory zorganizovat tak, aby o nich druzí nevěděli
- pokud se vyskytnou těžkosti, lze uskutečnit doplňující rozhovory nebo konfrontaci dvou svědků

5. Ochrana oběti

6. Předběžná diagnóza a volba ze dvou typů rozhovoru:

- Rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření)

- Rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku)

7. Realizace vhodné metody

- metoda usmíření
- metoda vnějšího nátlaku (výchovný pohovor nebo výchovná komise s agresorem a jeho rodiči)

8. Třídní hodina

- a) Efekt metody usmíření
- b) Oznámení potrestání agresorů

9. Rozhovor s rodiči oběti

- rodiče je třeba informovat o zjištěních a závěrech školy a domluvit se na dalších opatřeních

10. Třídní schůzka

11. Práce s celou třídou

- Pracovat na změně vnitřních norem a rolí
- Nezapomenout pracovat s „mlčící většinou“, pomoci žákům bezpečně zpracovat zážitky, že byli svědky agrese a nezasáhli

Postup vyšetřující osoby, má-li podezření na šikanu

- **Konfrontovat svá pozorování s dalšími kolegy.**
- **Co nejdříve oznámit své podezření** vedení školy, výchovnému poradci, metodikovi prevence – konzultovat další postup.
- **Mezi čtyřma očima vyslechnout více nezáujatých svědků**, popřípadě konfrontovat svědky mezi sebou.
Důležité získat odpovědi na následující otázky:
Kdo je obětí, popřípadě **kolik** je obětí?
Kdo je agresorem, **kolik** agresorů je?
Kdo z nich je iniciátorem, aktivním účastníkem a kdo je obětí i agresorem?
Co, kdy, kde a jak dělali agresoři obětím?
K jak **závažným** agresivním a manipulativním projevům došlo?
Jak dlouho šikana trvá?
- **Spojit se s rodiči případné oběti**, konzultovat výskyt nepřímých projevů šikany. Poprosit je o pomoc.
- **Vyslechnout oběť** - citlivě, diskrétně, zaručit bezpečí a důvěrnost informací.
- **Zajistit ochranu oběti šikany.**
- Teprve nyní **vyslechnout agresory**, případně konfrontovat agresory mezi sebou. (Nikdy nekonfrontovat oběti a agresory. Vytipovat nejslabší článek, dovést je k přiznání či vzájemnému obviňování.)
- Požádat vedení školy o **svolání výchovné komise** (vedení školy, výchovný poradce, metodik prevence, třídní učitel, popřípadě psycholog). Ta na základě shromážděných informací posoudí, zda se jedná o šikanu a jaký je stupeň její závažnosti. Výchovná komise se usnese na dalším postupu vůči obětem i agresorům i třídě jako celku. Výchovná komise navrhne výchovná opatření.
- **Individuálně pozvat rodiče agresorů.** Seznámit je se situací, sdělit navrhovaná opatření. Pokud odmítají, zvážit oznámení Policii ČR.

- **Individuálně pozvat rodiče obětí šikany.** Seznámit je situací, domluvit se na opatřeních (terapie, osobnostní výcvik,...)
- **Rozebrat situaci ve třídě** (vynechat citlivé detaily), vysvětlit nebezpečné důsledky šikany, oznámit potrestání viníků.
- **Třídu i nadále pozorně sledovat.**

Základní krizový scénář pro výbuch pokročilé šikany – Poplachový plán pro tzv. školní lynčování (Kolář, 2011)

I. První (alarmující) kroky pomoci

- zvládnutí vlastního šoku – bleskový odhad závažnosti a formy šikany;
- bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí.

II. Příprava podmínek pro vyšetřování

- zalarmování pedagogů na poschodí a informování vedení školy;
- zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi;
- pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře);
- oznámení na policii, paralelně – navázání kontaktu se specialistou na šikanování, informace zákonným zástupcům.

III. Vyšetřování

- rozhovor s obětí a informátory;
- nalezení nejslabších článků nespolupracujících svědků;
- individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky;
- rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory, není vhodné konfrontovat agresora (agresory) s obětí (oběťmi).

IV. Léčba

- metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny.

Nápravná opatření

Škola má k dispozici pro zastavení násilí agresorů běžná, ale i mimořádná nápravná opatření.

- výchovná opatření (napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele školy)
- snížení známky z chování;
- převedení do jiné třídy, pracovní či výchovné skupiny (je třeba individuálně posoudit efektivitu tohoto opatření, aby nedošlo k přesunutí šikany do nového prostředí a podmínek);
- doporučuje se dále pracovat s agresorem (vedení k náhledu na vlastní chování, motivy apod.) i s obětí šikany. V případě potřeby doporučit zákonnému zástupci péči dítěte v PPP, SVP nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů, případně převedení do jiné třídy.
- pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina či menšina) apod.

V mimořádných případech se užití další opatření:

- Ředitel školy doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení Střediska výchovné péče, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místně příslušném diagnostickém ústavu.
- Ředitel školy podá návrh orgánu sociálně-právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.
- Škola umožní agresorovi individuální výchovný plán.

Spolupráce se specializovanými institucemi

Při předcházení případům šikany a při jejich řešení je důležitá spolupráce vedení školy, školního metodika prevence a výchovného poradce s dalšími institucemi a orgány:

- ✓ v resortu školství – s pedagogicko-psychologickou poradnou v Třinci, SVP, speciálně pedagogickými centry
- ✓ v resortu zdravotnictví – s pediatry a odbornými lékaři, dětskými psychology, psychiatry a zařízeními, která poskytují odbornou poradenskou a terapeutickou péči, včetně individuální a rodinné terapie
- ✓ v resortu sociální péče – s oddělením péče o rodinu a děti, s oddělením sociální prevence (možnost vstupovat do každého šetření, jednat s dalšími zainteresovanými stranami, s rodinou)
- ✓ dojde - li k závažnějšímu případu šikany nebo při podezření, že šikana naplnila skutkovou podstatu trestného činu (provinění), ředitel školy oznámí tuto skutečnost Policii ČR
- ✓ ředitel školy oznámí orgánu sociálněprávní ochrany dítěte skutečnosti, které ohrožují bezpečí a zdraví žáka. Pokud žák spáchá trestný čin (provinění), popř. opakovaně páchá přestupky, ředitel školy zahájí spolupráci s orgány sociálně právní ochrany dítěte bez zbytečného odkladu

PREVENCE

Stručný přehled realizovaných preventivních aktivit

- besedy s MP
- výuka zaměřená na téma prevence v předmětech
- velký výběr volnočasových aktivit – zájmové kroužky
- spolupráce s rodiči a veřejností, se sportovními kluby
- informace na nástěnkách školy
- pravidelná spolupráce s poradenskými pracovišti
- dotazník mezi žáky – aktuálně dle potřeb školy
- dotazník pro rodiče a žáky (hodnocení školy)
- spolupráce s centry prevence - preventivní aktivity
- třídní akce – výlety, exkurze
- besedy na aktuální témata
- sportovní turnaje, soutěže
- projektové dny
- návštěva divadelních představení
- pořady s preventivní tematikou
- sportovní turnaje
- spolupráce s knihovnou
- vystoupení pro rodiče, veřejnost, Domov Sosna

Začlenění prevence šikany do plánu školy

- začlenění témat prevence do tematických plánů – viz MPP
- organizace zájmových útvarů
- organizace školní družiny

- celoškolní akce
- spolupráce s PPP, Policií ČR, Městskou policií, orgány sociálně právní péče
- spolupráce s rodiči

Vzdělávání pedagogů

- metodická pomoc a vzdělávání třídních učitelů metodikem prevence v oblasti práce se školní třídou jako malou sociální skupinou
- příprava projektů s náměty prevence
- dostupnost odborné literatury a odborných časopisů

Spolupráce s rodiči

Při **nápravě šikanování** je potřebná spolupráce vedení školy, školního metodika prevence, výchovného poradce a dalších pedagogických pracovníků jak s rodinou oběti, tak i s rodinou agresora. Při jednání s rodiči dbají pedagogičtí pracovníci na taktní přístup a zejména na zachování důvěrnosti informací.

Selhání školy v řešení šikany

V případech podezření nebo již prokazatelných projevů šikany, které nejsou bezodkladně a uspokojivě řešeny v pravomoci pedagogických pracovníků včetně metodika prevence či výchovného poradce, je zcela na místě se obrátit na ředitele školy písemně, osobně nebo v elektronické podobě. Dále je možné jednat v této záležitosti se zřizovatelem školy nebo podat stížnost na školu České školní inspekci.

PŘÍLOHA 1: Stadia šikanování (Kolář, 2011)

Školní šikanování je nemoc skupinové demokracie a má svůj zákonitý vnitřní vývoj.

První stadium se v podstatě odehrává v jakékoliv skupině. Všude je někdo neoblíbený nebo nevlivný, na jehož úkor je prima si dělat „legrácky“. Pak to ale jde dál, skupina si najde jakéhosi „otloukánka“. Třetí stadium je už klíčové, kdy se vydělí jádro útočníků a systematicky začne šikanovat nejvhodnější oběti. Do této chvíle lze věci jasně řešit. Následně ale dojde k bodu zlomu, kdy se šikanování stane nepsaným zákonem i pro opravdu slušné děti a celá skupina se stává krutou. V pátém stadiu – totalitě – se stane šikanování skupinovým programem.

První stadium: Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích (což může být i školou vytvářené konkurenční prostředí), kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese. Stupňování agrese může být dáno také neřešením předchozí situace.

Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Třída ví, o koho jde. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“. Svým způsobem platí „raději on, než já“.

Čtvrté stadium: Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. Platí „Buď jsi s námi, nebo proti nám.“ U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které jsem pro přehlednost označil jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná. Ve čtvrtém a pátém stadiu hrozí reálné riziko prorůstání parastruktury šikany do oficiální školní struktury. Stává se to v případě, kdy iniciátor šikanování je sociometrickou hvězdou. Je žákem s výborným prospěchem, má kultivované chování a ochotně pomáhá pedagogovi plnit jeho úkoly.

Zvláštnosti u psychických šikan

U psychických šikan zůstává princip stadií nezměněn. Nicméně jejich podoba je jiná. V popředí je nepřímá a přímá verbální agrese čili psychické násilí. Často se zraňuje „jen“ slovem a izolací. Rozdíl je pouze v tom, že se nestupňuje násilí fyzické, ale psychické. Krutost psychického násilí si však v ničem nezadá s nejbrutálnější fyzickou agresí.

PŘÍLOHA 2: Protektivní a rizikové faktory

úroveň	protektivní faktory	rizikové faktory
společnost, komunita	<ul style="list-style-type: none">- nastavení hodnot ke vzdělání, podpora autority školy a pedagoga;- příležitosti pro pozitivní angažmá dětí, např. nabídka mimoškolních aktivit pro trávení volného času dětí a mladých lidí; příležitosti pro účast na rozhodování pro děti, na utváření kultury a prostředí;- nabídka služeb pro ohrožené rodiny a děti; nabídka služeb pro žáky a pedagogy ohrožené násilím ve škole, nabídka vzdělávacích programů pro pedagogy i zákonné zástupce apod.;- spolupráce školy s organizacemi, které mohou pro prevenci a intervenci v problematice šikany vytvářet síť pomoci;- podpora kooperace, tolerance, respektu a důstojné mezilidské vztahy a úcta k životu druhého člověka	<ul style="list-style-type: none">- koncentrace rodin ohrožených chudobou, bezdomovectvím, sociálním vyloučením, národnostních menšin a etnik;- nízká podpora školy ze strany zřizovatele a deficitní deklarace a podpora hodnot vzdělání, dobrého klimatu, bezpečí a spoluodpovědnosti;- nevhodné nastavení financování škol, nedostatečná kvalita přípravy budoucích učitelů, nastavení legislativy, kurikula;- neexistující nebo nekvalitní služby pro děti, rodiny i pedagogy;- nedostupné vzdělání pro pedagogy (finančně, vzdálenost, dostupnost...);- malá spolupráce mezi školou a organizacemi v regionu
škola	<ul style="list-style-type: none">- způsob vedení školy ze strany ředitele a zástupců podporuje vytváření kooperativního, respektujícího a pozitivního sociálního klimatu ve škole;- přiznání možnosti výskytu násilí vůči pedagogovi, zajištění informovanosti o problematice; monitoring varovných signálů šikany ve škole;- deklarované a sdílené odmítnutí násilí na škole směrem k žákovské i rodičovské populaci (pro rozvoj šikany jsou důležité postoje a reakce ostatních); včasné a adekvátní řešení při výskytu násilí;- jasné rozdělení kompetencí a odpovědností v udržování dobrého sociálního klimatu na škole;- nastavení jasných pravidel v chování na celoškolní i třídní úrovni a jejich důsledné dodržování;- nastavení adekvátních opatření a sankcí při nedodržování pravidel v chování, jejich důsledné	<ul style="list-style-type: none">- nejasné nastavení nebo nedůsledné dodržování pravidel chování a sankcí za nevhodné chování ve škole (žákům nakonec nehrozí nic, co by je od činu odrazovalo), zejména na středních školách;- chybějící nebo nejasné směrnice školy pro udržování bezpečí a řešení krizových situací; nevymezený postoj k násilí ze strany vedení školy - projevy násilí vevztahu k pedagogovi/žákovi bývají přehlíženy, bagatelizovány nebo zakrývány;- ze strany vedení a dále pedagogů nedostatečně deklarovaná (k pedagogům, rodičům, žákům) a sdílená hodnota bezpečí a dobrého klimatu na škole;- posměch, dehonestující komentáře, nevhodné, neuctivé chování mezi žáky, pedagogy, a pedagogy a žáky navzájem;- nevhodně uplatňovaná kritika, sarkasmus, předsudky a stereotypy (mohou podněcovat zhoršování vztahů směřující k šikanování žáků jejich spolužáky) projevy nerespektu k autoritám ze strany žáků jsou obecně

	<p>dodržování (avšak bez podpory dobrého sociálního klimatu jednostranný akcent na tresty naopak zvyšuje pravděpodobnost výskytu šikany)</p> <ul style="list-style-type: none"> - funkční bezpečnostní a krizové plány; - dostatečný monitoring fyzických prostor ve škole, která jsou vnímána jako méně bezpečná, a přijetí bezpečnostních opatření - schopnost sebereflexe učitele (např. vědomí vlastních postojů, stereotypů a předsudků); - podpora učitelů v rozvíjení jejich kompetencí v zacházení s obtížnými třídními kolektivy; - intervize, supervize či monitoring učitelů; - převládající atmosféra důvěry a spolupráce v pedagogickém sboru, která zvyšuje pravděpodobnost včasného odhalení vznikajícího problému 	<p>ve škole pojímány jako norma;</p> <ul style="list-style-type: none"> - negativní nebo ponižující komentáře vedení nebo ostatních pedagogů na účet jiného učitele před studenty; - nedůvěra mezi pedagogy navzájem a nespolupracující prostředí; - žáci jsou svědky agresivního chování mezi dospělými (bossing, mobbing, dehonestace pedagoga rodiči před dítětem apod.); - neřešená šikana mezi dětmi; - obava vedení školy o její pověst, pokud se na škole objeví šikana; - koncentrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami
<p>výuka a třídní management</p>	<ul style="list-style-type: none"> - zapojování žáků do aktivit třídy a školy a posilování jejich pozitivní vazby na školu; - vedení hodiny pedagog staví na silných stránkách žáků, žáci zažívají ocenění; - dodržování dohodnutých pravidel; - výuka je přibližována běžnému životu žáků a pedagog hledá cesty pro zaujetí výukou; - pedagog používá vhodně humor při výuce a vyhýbá se sarkasmu nebo ironii vůči žákům; - chová se konzistentně, spravedlivě a s respektem k individuální situaci každého žáka 	<ul style="list-style-type: none"> - nevhodný styl managementu třídy ze strany pedagoga, např. autoritářský přístup, kdy je žák zatlačován do kouta, zastrašován, zesměšňován, ponižován, záměrně frustrován, nebo naopak bezhraniční, příliš benevolentní a kamarádský přístup - nízká schopnost vytvořit motivující a zajímavý program ze strany pedagoga; - malá možnost zažívat úspěch pro žáka; - opakovaně nedůsledné, neadekvátní (např. přehnané) nebo nerovné (každému jiným metrem) reakce na porušení pravidel a/nebo neúspěch ze strany žáků nebo rigidní zachování pravidel bez ohledu na variabilitu situací; - nezkoumání motivace žáka k určenému jednání; - nevhodné složení třídy

<p>interakce mezi učitelem/učiteli a žákem/žáky</p>	<ul style="list-style-type: none"> - vnímavý učitel, který nevstupuje se žáky do konfliktu, stará se o to, aby se v základní míře žáci ve škole cítili dobře; - pohodově reaguje na agresivní nářky nebo výpady žáků či studentů; - chrání si své hranice ve vztahu k žákům; - je konzistentní v nastavování a udržování pravidel 	<ul style="list-style-type: none"> - konfliktní vztahy mezi žáky a učitelem; - malá pohotovost učitele čelit konfrontaci ze strany žáků nebo limitovaná schopnost poznat nebo reagovat na překročení vlastních hranic; - ignorování nebo vlastní bagatelizace prvotních projevů konfrontace nebo ne-respektu pedagoga žáky; - ztráta pocitu dobrého místa ve škole ze strany učitele a/nebo žáka (např. cítí se odmítán, vylučován apod.); - příliš osobní vztahy učitele s žák; šikanující chování ze strany pedagoga vůči některému z žáků
--	---	---

PŘÍLOHA 3: Přímé a nepřímé varovné signály šikanování

Přímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet; např. z důvodu etnicity, sexuální orientace, náboženského vyznání apod.
- kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávislným, nebo pohrdavým tónem;
- nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil;
- příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem;
- skutečnost, že se žák podřizuje ponižujícím a panovačným příkazům spolužáků;
- nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k nucení spoluúčasti na nich;
- honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí;
- rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout;
- žák se snaží bránit cestou zvýšené agrese, podrážděnosti, odmítání učitelům apod.

Nepřímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády;
- při týmových sportech bývá jedinec volen do družstva mezi posledními;
- při přestávkách vyhledává blízkost učitelů;
- má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený;
- působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči;
- stává se uzavřeným;
- jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje;
- jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené;
- zašpiněný nebo poškozený oděv;
- stále postrádá nějaké své věci;
- odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy;
- mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy;
- začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole;
- odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.
POZN: (Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť konflikty v době adaptace nových žáků nejsou vzácností!);

Zákonní zástupci by si měli všimnout především těchto možných signálů šikanování:

- za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi;
- dítě nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.;
- dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem;
- nechce jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno pozorovat i strach;
- ztráta chuti k jídlu;
- dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem;
- dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu);
- usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!";
- dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně;
- dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad;

- zmínky o možné sebevraždě;
- odmítá svěřit se s tím, co ho trápí;
- dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze;
- dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí;
- dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům;
- dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma;
- své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.);
- dítě se vyhýbá docházce do školy;
- dítě se zdržuje doma více, než mělo ve zvyku

PŘÍLOHA 4: Doporučené znění textů ve školním řádu pro problematiku šikanování

Školní řád (dále ŠŘ) má dle příslušných předpisů (zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů) své zákonné náležitosti a je rozdělen do daných kapitol. Text, týkající se oblasti prevence, bezpečného prostředí, rizikového chování atd. se objevuje, resp. může objevit prakticky ve všech kapitolách:

- Práva a povinnosti žáků a jejich zákonných zástupců ve škole a podrobnosti o pravidlech vzájemných vztahů s pedagogickými pracovníky
- Provoz a vnitřní režim školy
- Podmínky zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí (velmi dobře popsáno v publikaci: Miovský, M. a kol. (2012). Návrh doporučené struktury MPP prevence rizikového chování pro ZŠ (3. kapitola). Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK)
- Podmínky zacházení s majetkem školy nebo školského zařízení ze strany žáků
- Podmínky zacházení s majetkem školy nebo školského zařízení ze strany žáků
- Pravidla pro hodnocení výsledků vzdělávání žáků
- Podmínky zajištění ochrany žáků před rizikovým chováním a před projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí

Pro prevenci a řešení šikanování doporučujeme využít dvě z uvedených kapitol a pravidla pro hodnocení výsledků vzdělávání žáků (klasifikační řád).

1. Práva a povinnosti žáků a zákonných zástupců

Do této kapitoly je možné rozvést stávající či přidat zcela nové body zmiňující práva žáků. Příklady konkrétního textu:

- Vyjadřovat svobodně svůj názor ve všech věcech, které se ho týkají; tento názor má být vyjádřen adekvátní formou, přičemž tomuto musí být věnována patřičná pozornost.
Doporučení: Specifikovat zde konkrétní osoby dle reálií školy, ke kterým lze své názory směřovat – např. třídní učitel, školní metodik prevence, školní psycholog aj.
- Být ochráněn před fyzickým nebo psychickým násilím a nedbalým zacházením.
Doporučení: Uvést i opačný pohled, tj. nikdo nemá právo druhému žádným způsobem ubližovat.
- Požádat o pomoc nebo radu kohokoli z pracovníků školy – pokud se žák cítí v jakékoli nepohodě nebo má nějaké trápení.

Doporučení: Současně zmínit povinnost pracovníků školy věnovat tomu vždy náležitou pozornost.

Do povinností žáků lze zakomponovat plnění pravidel používání informačních komunikačních technologií, internetu a mobilních telefonů (během vyučování, o přestávkách, v prostoru školy). Zapomenout se nesmí i na stanovení postihů při nedodržování těchto pravidel.

2. Podmínky zajištění ochrany žáků před rizikovým chováním a před projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí

Do kapitoly je možné přesně konkretizovat pojem šikana, vč. postoje školy. Např.:

- Projevy šikanování mezi žáky, tj. fyzické násilí, omezování osobní svobody, ponižování, zneužívání informačních technologií k znevažování důstojnosti apod., kterých by se dopouštěl kdokoli vůči komukoli (žáci i dospělí), jsou v prostorách školy a při všech školních akcích a aktivitách přísně zakázány a jsou považovány za vážný přestupek proti školnímu řádu.

Doporučení: Zároveň informovat o tom, že v případě takovýchto projevů chování postupuje škola dle daného školního programu proti šikanování (nebo dle vnitřních strategických dokumentů).

Vždy je svolávána výchovná komise, jsou informováni zákonní zástupci a dle platných zákonů má škola ohlašovací povinnost vůči některým dalším institucím (jako je např. orgán sociálně-právní ochrany dítěte, Policie ČR apod.)

3. Pravidla pro hodnocení výsledků vzdělávání žáků (klasifikační řád)

Do pravidel pro hodnocení výsledků vzdělávání žáků (coby součásti školního řádu) je možné specifikovat, za co, tj. za jaké druhy nesprávného, netolerovaného či nepřijatelného chování uděluje škola příslušná výchovná opatření. Výčet může být velmi konkrétní nebo obecnější. Doporučuje se více co nejkonkrétnější popis.

Doporučení: Je lépe si nechat prostor pro rozhodování o výchovných opatřeních v konkrétních případech.

Příklad znění:

Za hrubé porušení školního řádu jsou považovány projevy šikanování, tj. cílené a opakované ubližující agresivní útoky. Stejně tak sem mohou patřit i mírné formy psychického útlaku, které byly již dříve prokázány a znovu se opakují.

O konkrétním výchovném opatření rozhoduje ředitel školy po projednání ve výchovné komisi a pedagogické radě. V úvahu připadá napomenutí, důtka třídního učitele (případně učitele odborné výchovy na střední škole, středním odborném učilišti), důtka ředitele školy, příp. podmíněné vyloučení a vyloučení ze školy.

PŘÍLOHA 5: Školní program proti šikanování

Vytváření školního programu proti šikanování je dlouhodobý a trvalý proces. Určují ho dva znaky – celoškolský rozměr a zaměření na specifickou prevenci. Aby škola žáky účinně chránila před šikanováním, zapojí všechny pedagogické pracovníky. Zaměření na specifickou prevenci vypovídá, že se program věnuje výhradně řešení šikany, a to prostřednictvím specifické primární prevence a prevence sekundární.

Obecná struktura 13 komponent ve školním programu proti šikanování má univerzální charakter a lze ji použít jako jednotící princip i pro ostatní rizikové chování, a tak vytvořit integrovaný, ucelený preventivní program školy.

Školní program proti šikanování má 13 komponent (hlavních součástí):

1. zmapování situace – analýza a evaluace (před a po zavedení programu či opatření a také v jeho průběhu);
2. motivování pedagogů pro změnu;
3. společné vzdělávání a supervize všech pedagogů;
4. užší realizační tým (zástupce vedení - nejlépe ředitel, zástupci třídních učitelů z 1. a 2. stupně, zástupce družiny, školní metodik prevence, výchovný poradce, školní psycholog atd.);
5. společný postup při řešení šikanování (viz Příloha č. 6);
6. primární prevence v třídních hodinách;
7. primární prevence ve výuce;
8. primární prevence ve školních i mimoškolních programech mimo vyučování;
9. ochranný režim (školní řád, dohledy učitelů);
10. spolupráce s rodiči (vhodný způsob seznámení s prevencí a řešením šikany ve škole, například na webových stránkách, pomocí informativního dopisu a při třídních schůzkách);
11. školní poradenské služby;
12. spolupráce se specializovanými zařízeními;
13. vztahy se školami v okolí (domluva ředitelů na spolupráci při řešení šikany, kdy se jí účastní žáci z různých škol).

Informace pro rodiče o školním programu proti šikanování

Vážení rodiče,

naše škola je příznivě hodnocena jak rodičovskou veřejností, tak i Českou školní inspekcí. Velmi si toho vážíme. Nicméně i ta nejlepší škola není zcela imunní proti výskytu šikanování. Proto chceme být připraveni zachytit případné ubližování silnějších slabším hned v počátku a účinně takové bezprávi zastavit. S tímto záměrem jsme vytvořili Program proti šikanování. Jeho důležitou součástí je spolupráce nás pedagogů s Vámi - rodiči. Prosíme Vás proto o pomoc. Kdybyste měli podezření či dokonce jistotu, že je Vašemu dítěti ubližováno, bezprostředně se na nás obraťte (na třídního učitele, školního metodika prevence, výchovného poradce či ředitelku školy). Vaši informaci budeme brát velmi vážně a situaci budeme odborně a bezpečně řešit.

Vedení ZŠ a MŠ, Třinec, Kaštanová 412, p. o.

Zdroj: Kolář, 2011

PŘÍLOHA 6: Postupy pro vyšetření a řešení šikany

První pomoc při počáteční šikaně:	Krizový scénář pro výbuch skupinového násilí při pokročilé šikaně:
<ol style="list-style-type: none">1. odhad závažnosti a formy šikany;2. rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili, a s oběťmi;3. nalezení vhodných svědků;4. individuální rozhovory se svědky (nepřípustné je společné vyšetřování agresorů a svědků a konfrontace oběti s agresory);5. ochrana oběti;6. předběžné vyhodnocení a volba ze dvou typů rozhovoru:<ol style="list-style-type: none">a) rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření);b) rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku);7. realizace vhodné metody:<ol style="list-style-type: none">a) metoda usmíření;b) metoda vnějšího nátlaku (výchovný pohovor nebo výchovná komise s agresorem a jeho rodiči);8. třídní hodina:<ol style="list-style-type: none">a) efekt metody usmíření;b) oznámení potrestání agresorů;9. rozhovor s rodiči oběti;10. třídní schůzka;11. práce s celou třídou.	<p>A. První (alarmující) kroky pomoci</p> <ol style="list-style-type: none">1. zvládnutí vlastního šoku – bleskový odhad závažnosti a formy šikany;2. bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí <p>B. Příprava podmínek pro vyšetřování</p> <ol style="list-style-type: none">3. zalarmování pedagogů na poschodí a informování vedení školy;4. zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi;5. pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře);6. oznámení na policii, paralelně – navázání kontaktu se specialistou na šikanování, informace rodičům <p>C. Vyšetřování</p> <ol style="list-style-type: none">7. rozhovor s obětí a informátory;8. nalezení nejslabších článků, nespolupracujících svědků;9. individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky;10. rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory, není vhodné konfrontovat agresora (agresory) s obětí (oběťmi) <p>D. Náprava</p> <ol style="list-style-type: none">11. metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny.

Komentář k jednotlivým krokům postupů viz kniha Nová cesta k léčbě šikany-Kolář M. (2011)

PŘÍLOHA 7: Literatura a webové odkazy

- Bendl, S.: Prevence a řešení šikany ve škole. Praha: ISV, 2003.
- Braun, R.: Diagnostika školní třídy. Skupinová práce se třídou. Praha: IPPP ČR, 2008.
- Čapek, R.: Třídní klima a školní klima. Praha: GradaPublishing, 2010.
- Grecmanová, H.: Klima školy. Olomouc: Hanex, 2008.
- Janošová, P., Kollerová, L., Zábudská, K., Kressa, J., Dědová, M. (2016). Psychologie školní šikany [Psychology of the school bullying] Praha: Grada.
- Kavalír, A. (Eds.). (2009). Kyberšikana a její prevence – příručka pro učitele. Plzeň: Dragon press s.r.o.
- Kolář, M. (2013): Výcvik odborníků v léčbě šikany. Praha: Pražská vysoká škola psychosociálních studií.
- Kolář M. (2011). Nová cesta k léčbě šikany. Praha: Portál.
- Kolář, M. (2001, 2005). Bolest šikanování. Praha: Portál.
- Kolář, M. (2000, 1997). Skrytý svět šikanování ve školách. Praha: Portál.
- Kopecký, K., Krejčí, V. (2010). Rizika virtuální komunikace. (Příručka pro učitele.) Olomouc: Net Kopecký, K. Úvod do problematiky kyberšikany páchané na učitelích. Internetový portál E-Bezpečí [online]. 2016 [vid. 23. únor 2016].
Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/kyberikana/1120-kybersikana-ucitelu-vyzkum>
- Univerzity. [cit. 2. 12. 2012] <http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni>
- Krejčí, V. (2010). Kyberšikana – kybernetická šikana. Olomouc: E-Bezpečí.
[cit. 2. 12. 2012] Dostupný z WWW – <http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/materialy-pro-studium-studie-atd>
- Krejčí, V. Pravidla bezpečného používání internetu pro rodiče. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. Dostupné z: http://e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/doc_download/74-pravidla-bezpeneho-chovani-na-internetu-pro-rodie-2015
- Lašek, J.: Sociálně psychologické klima školních tříd a školy. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001.
- Mareš, J.: Dotazník sociálního klimatu školní třídy. Praha: IPPP, 1998
- Mareš, J.: Přehled kvantitativních metod pro diagnostiku psychosociálního klimatu školy I. in: JEŽEK, S. (ed.): Psychosociální klima školy II. Brno: MSD, 2004.
- Mareš, J.: Přehled kvantitativních metod pro diagnostiku psychosociálního klimatu školy II. in: JEŽEK, S. (ed.): Psychosociální klima školy III. Brno: MSD, 2005.
- Mareš, J. Diagnostika sociálního klimatu školy. In Ježek, S. (ed.), Psychosociální klima školy I. Brno: MSD 2003.
- Mertin, V., Krejčová, L.: Metody a postupy poznávání žáka: pedagogická diagnostika. 1.vyd.Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012
- Miovský, M., Skácelová, L., Zapletalová, J., Novák, P., Barták, M., Bártík, P. et al. (2015). Prevence rizikového chování ve školství (2nd ed.). Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze v Nakladatelství Lidové noviny.
- Miovský, M., Adámková, T., Barták, M., Čablová, L., Čech, T., Doležalová, P. et al. (2015). Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování (2nd ed.). Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze v Nakladatelství Lidové noviny.
- Miovský, M., Aujezká, A., Burešová, I., Čablová, L., Červenková, E., Jírová Exnerová, M. et al. (2015). Programy a intervence školské prevence rizikového chování v praxi (2nd ed.). Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze v Nakladatelství Lidové noviny.
- Miovský, M., Gabrhelík, R., Charvát, M., Šťastná, L., Jurystová, L. & Pavlas Martanová, V. (2015). Kvalita a efektivita v prevenci rizikového chování dětí a dospívajících. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze v Nakladatelství Lidové noviny.
- Miovský, M., Skácelová, L., Čablová, L., Veselá, M., & Zapletalová, J. (2012). Návrh doporučené struktury minimálního preventivního programu prevence rizikového chování pro základní školy. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.
- Parry, J., Carrington, G. (1997). Čelíme šikanování: Sborník metod. Praha: IPPP: Portál.
- Rogers, V. (2011). Kyberšikana. (Pracovní materiály pro učitele a žáky.) Praha: Portál.

Říčan, P., Janošová, P. (2010). Jak na šikanu. Praha: Grada.
Říčan, P. (1995). Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí. Praha: Portál.
Širůčková, M., Miovský, M., Skácelová, L., Gabrhelík, R. a kol. (2012). Příklady dobré praxe programů školské prevence rizikového chování. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.
Vágnerová, K. (2009). Minimalizace šikany. Praktické rady pro rodiče. Praha: Portál.

Webové odkazy

Web Minimalizace šikany, www.minimalizacesikany.cz (poradna, publikace, letáky ke stažení apod.)

Společenství proti šikaně, www.sikana.org

Internet poradna, www.internetporadna.cz Sdružení Linka bezpečí (116 111), www.linkabezpeci.cz

Veřejný ochránce práv, www.ochrance.cz. Amnesty International ČR, www.amnesty.cz

E-Nebezpečí pro učitele, www.e-nebezpeci.cz

Národní centrum bezpečnějšího internetu, www.ncbi.cz

Portál E-Bezpečí, www.e-bezpeci.cz

Online poradna projektu E-Bezpečí, www.napisnam.cz

Kontaktní centrum, které přijímá hlášení, týkající se nezákonného a nevhodného obsahu internetu, www.Horka-linka.cz

Vyhledávací aplikace certifikovaných primárně preventivních programů také v oblasti šikany: <http://www.nuv.cz/t/pracoviste-pro-certifikace/poskytovatele>

PŘÍLOHA 8: Vzor rozhodnutí o vyloučení žáka

V dne

Č. j.:

Počet stran:

R O Z H O D N U T Í

Ředitel školy (úplný název a údaje o škole) (dále jen „škola“) jako správní orgán příslušný podle § 165 odst. 2 písm. i) ve spojení s § 31 odst. 2 a 4 zákona č. 561/2004 Sb., předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, rozhodl v řízení o vyloučení žáka/studenta školy pana (úplné jméno a identifikační údaje dle § 37 odst. 2 správního řádu, uvedení třídy, kterou navštěvuje) zahájeném dne, neboť.... (popis jednání, pro které bylo zahájeno řízení o vyloučení žáka ze školy, a to vymezením: kdy, kde, jak, proč apod.)

t a k t o :

pan/paní se vylučuje ze školy, přičemž přestává být žákem/studentem školy dnem následujícím po dni nabytí právní moci tohoto rozhodnutí/dnem.... (lze určit pozdější datum vyloučení).

pan/paníse podmíněně vylučuje ze školy a stanovuje se mu/jí dle § 31 odst. 2 školského zákona zkušební doba v trvání měsíců (maximálně 12 měsíců).

Případně lze doplnit předběžnou vykonatelnost:

Dále se dle § 85 odst. 2 písm. a) správního řádu vylučuje odkladný účinek odvolání proti tomuto rozhodnutí, neboť to naléhavě vyžaduje veřejný zájem na... (veřejný zájem je třeba velmi pregnantně popsat, dostatečně určitě a přesvědčivě odůvodnit jeho existenci a zejména naléhavost jeho ochrany, které má být dosaženo tímto rozhodnutím – bude velmi nepravděpodobné toto nejen tvrdit, natož prokázat – doporučuje se jen výjimečně). Přesně popsat, jak bylo řízení zahájeno, vedeno, kdo je účastník řízení, jakým jednáním naplnil podmínky pro vyloučení nebo podmíněně vyloučení dle § 31 odst. 2 školského zákona (kdy, kde, jak, proč apod.).

Odůvodnění:

Přesně popsat, jak bylo řízení zahájeno, vedeno, kdo je účastník řízení, jakým jednáním naplnil podmínky pro vyloučení nebo podmíněně vyloučení dle § 31 odst. 2 školského zákona (kdy, kde, jak, proč apod.).

Musí být uvedena lhůta, kdy se ředitel školy o jednání dozvěděl a kdy k jednání došlo, aby bylo možné posoudit běh lhůt k vydání rozhodnutí dle § 31 odst. 4 školského zákona (2 měsíce subjektivní lhůta a 1 rok objektivní lhůta, s výjimkou trestného činu).

Současně bude nutné uvést, na základě jakých důkazů správní orgán rozhodl, jak se vypořádal s tvrzením účastníků řízení apod.

Poučení:

Proti tomuto rozhodnutí se dle § 81 odst. 1 správního řádu lze odvolat, a to dle § 83 odst. 1 správního řádu do 15 dnů ode dne jeho oznámení. Odvolání se podává u ředitele školy a dle § 183 odst. 4 školského zákona o něm rozhoduje Krajský úřad.....

ředitel

školy

otisk razítka

Rozdělovník:

1. účastník řízení a právní zástupce – dle věku a svéprávnosti žáka/studenta. V případě nezletilého žáka vždy doručovat právnímu zástupci (even.t oběma) a žákovi dle rozsahu svéprávnosti.

2. spis

Vypraveno dne:

PŘÍLOHA 9 Obecné informace

Časté omyly, čili

NENÍ PRAVDA ŽE...

- o ...ten, kdo šikanuje, je vyšinutý jedinec...
- o ...ten, kdo je týrán, si za to může sám...
- o ...mému dítěti se to (být agresorem, být obětí) nemůže stát...
- o ...přísná kázeň to vyřeší...
- o ...je to jen kočkování, vždycky to bylo, není to žádný problém...
- o ...taková je doba, nedá se s tím nic dělat...
- o ...není to moje věc, ať si to vyřeší tam, kde se to děje...
- o ...vše se vyřeší změnou skupiny (třídy, školy)...
- o ...ostatní ze skupiny (ze třídy) do toho netahejte, ti za nic nemůžou, nic nezmění a nic neřeknou, protože přece nebudou bonzovat...

ŠIKANOVÁNÍ Z HLEDISKA PRÁVA

...je v řadě případů naplnění skutkové podstaty řady trestních činů: omezování osobní svobody, vydírání, vzbuzení důvodné obavy, loupeže, ublížení na zdraví, poškození cizí věci, znásilnění, pohlavního zneužívání ...

CO NABÍZÍME:

Bereme vážně všechny informace, se kterými se nám svěříte.

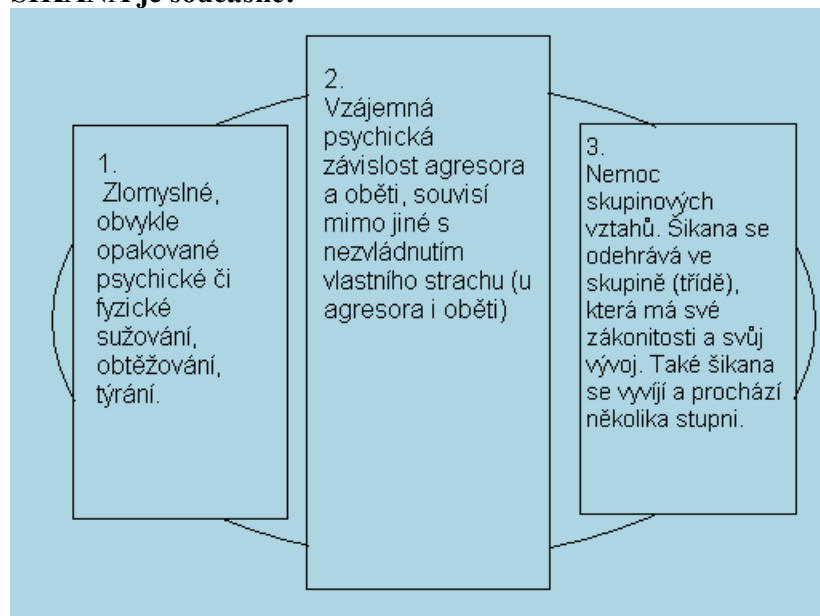
Každou situaci profesionálně prošetříme podle dohodnutých postupů.

Podělíme se o všechny informace, které poskytovat můžeme a o které budete stát.

Poradíme Vám, kam se obracet pro odbornou radu, kde sehnat další informační zdroje.

Nabízíme Vám v tomto přehledu základní informace, se zvědavými rodiči domluvíme společně setkání i za přítomnosti odborníka.

ŠIKANA je současně:

CO UŽ UMÍME VE ŠKOLE PROTI ŠIKANĚ UDĚLAT:

Víme, čeho si máme všimnout.

Víme, jak odhadnout stupně šikany.

Víme, jakých konkrétních chyb se máme při vyšetřování jednotlivých stupňů vyvarovat.

Máme speciální krizové plány, které nám pomáhají rychle reagovat, jakmile vyhodnotíme informace z šetření.

Víme, že musíme šikanu řešit komplexně ve všech třech jejích rozměrech (viz „tři v jednom“).

Jsme učitelé, proto spolupracujeme s odborníky tam, kde končí naše profesní kompetence.

PATERO PRO RODIČE

1. Všimněte si nejrůznějších projevů, které by mohly být známkou šikany (např. změny nálady a chování dítěte, neochota o škole hovořit, bolesti břicha před ranní cestou do školy, poničené pomůcky, stálý nedostatek peněz...).
2. Pokud se Vám dítě se svým trápením svěří, důvěřujte mu, podpořte ho, neodbývejte ho obvyklým: „To je normální, vyříd' si to sám ...“
3. Pokuste se opatrně zjistit co nejvíce podrobností.
4. Kontaktujte nás, navštivte nás, informujte třídního učitele, školního preventistu, výchovného poradce, ředitele. Domluvíme se na dalším společném postupu.
5. Velice důležité je, abyste o šikaně něco věděli. Tento list přináší jen letmé nahlédnutí do problematiky. Jsme připraveni Vám poskytnout podrobnější údaje. Můžete navštívit webové stránky www.minimalizacesikany.cz.

STUPNĚ (ZÁKONITOSTI VÝVOJE) ŠIKANY:

1. Zárodečná forma, potenciálně přítomná v každém kolektivu, projevuje se vyčleňováním některých jedinců na okraj skupiny – většinou slovní projevy, fyzické ústrky.
2. Přitvrzování projevů: výhružky, nadávky, fyzické útoky, zatím jen od agresora (ů).
3. Vytvoření jádra, uskupení kolem agresora, pokud nezasáhne někdo zvenčí, znamená to začátek systematické šikany.
4. Většina skupiny přijímá normy agresorů, přidávají se i mírní a slušní žáci (i ve fyzickém násilí!!!).
5. Dokonalá šikana = totalita, ztráta zbytků zábran, brutalita se stává normou pro celou skupinu.

KONTAKTY

Mgr. Ilona Heczková, školní metodik prevence

ilona.heczkova@7zstrinec.cz

Mgr. Martina Kišová, výchovná poradkyně, speciální pedagog

martina.kisova@7zstrinec.cz

Mgr. Iveta Hudzietzová, ředitelka školy

7zs@7zstrinec.cz

PŘÍLOHA 10: Informační leták pro žáky ZŠ

Nikdo nemá právo druhému ubližovat!

Spolužáci se k tobě chovají nepřátelsky, ubližují ti a ty nevíš, jak dál.

Víš o někom, kdo je šikanován, a je ti ho líto?

**PŘEKONEJ STRACH A ZAJDI ZA UČITELEM, KTERÉMU DŮVĚŘUJEŠ
(ŠKOLNÍM METODIKEM PREVENCE, ŠKOLNÍM PSYCHOLOGEM,
VÝCHOVNÝM PORADCEM).**

Co je to šikanování?

Za šikanování se považuje to, když jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně ubližuje druhým. Znamená to, že ti někdo, komu se nemůžeš ubránit, dělá, co ti je nepříjemné, co tě ponižuje nebo to prostě bolí. Strká do tebe, nadává ti, schovává ti věci. Ale může ti znepříjemňovat život i jinak. Pomlouvá tě, intrikuje proti tobě, navádí spolužáky, aby s tebou nemluvili a neвшímali si tě. Později se otravování života stupňuje a zdokonaluje. Nastupuje fyzické násilí (bití, krádeže a poškozování věcí). Šikanování je vážná věc a v řadě případů bývá trestným činem.

Proč bývá člověk šikanován?

Není to proto, že by byl špatný, nebo proto, že by si to nějak zasloužil. Chyba není v něm, ale ve špatných vztazích mezi některými spolužáky. Převládá v nich bezohlednost a násilí.

Jak se můžeš bránit?

Když se ptali jednoho zoufalého žáka, proč o svém trápení neřekl rodičům, odpověděl: „Já nevím, když přijdu domů, tak se na to snažím nemyslet. A doufám, že už to bude lepší.“ Myslet si, že to bude lepší, je omyl. Nikomu nic neřict je strkání hlavy do písku, které situaci jenom zhoršuje. Nevzdávej to a udělej následující:

- Obrat se na učitele, kterému důvěřuješ. Může ti skutečně pomoci, bude ti věřit a neprozradí tě.
- Svěř se svým rodičům.
- V případě, že nenajdeš odvahu říct to ani svým rodičům, zavolej na **Linku bezpečí**, telefon **116111**.

Tito lidé ti budou věřit, protože nejsi sám, komu se něco podobného děje.

Bezplatně můžeš telefonovat z celé republiky. Nepotřebuješ k tomu peníze ani telefonní kartu.

PŘÍLOHA 11: Depistážní dotazník šikanování I

(pro zachycení alarmujících signálů)

Varianta A (výpovědi žáka o sobě)

1. Ublížíval ti někdo ze třídy?
2. Ublížíval ti někdo ze školy?
3. Stalo se to víckrát? Pokud ano, kolikrát?
4. Jak ti bylo ubližováno?
5. Kdy se to stalo?
6. Kde se to stalo?
7. Cítil(a) ses z toho nešťastný(á), vystrašený(á)?
8. Jsi chlapec, nebo dívka?
9. Ten, kdo ti ublížil, byl chlapec, nebo dívka?
10. Řekl jsi o tom někomu? Pokud ano, komu?

Varianta B (pohled žáka na druhé)

1. Kdo ubližuje slabším?
2. Kdo zastrašuje a ponižuje spolužáky?
3. Kdo používá násilí proti druhým?
4. Kdo zesměšňuje spolužáky?
5. Kdo nejvíc pošťuchuje?
6. Kdo se nejvíc pere?
7. Kdo se stává terčem různých vtipů a legrací?
8. Kdo má strach z nějakého spolužáka?
9. Kdo je ostatními přehlížen a odmítán?
10. Kdo je fyzicky napadán a neumí se bránit?

Příklady z celkového šetření situace:

Kdo je přátelský a kamarádský?

Kdo se zastává slabších?

Kdo dává třídu dohromady?

Kdo umí nejlépe uklidnit hádku?

Kdo je spolehlivý a zodpovědný?

Kdo je nejobětavější?

Kdo je soucitný, empatický, dokáže naslouchat? (pro studenty SŠ)

Kdo se umí ze spolužáků nejlépe prát?

Koho považuješ za nejchytřejšího? Komu to myslí a má dobré nápady?

S kým je největší legrace?

Kdo je odvážný a nebojí se?

Kdo nejvíc žaluje?

Koho mají rádi učitelé?

Kdo se nejslušněji chová k pedagogům?

Koho bys chtěl za předsedu třídy a proč?

Depistážní dotazník šikanování II.

Úvodem k dotazníku

Za šikanování se považuje to, když jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně, ubližuje druhým.

Znamená to, že ti někdo, komu se nemůžeš ubránit, dělá, co je ti nepříjemné, co tě ponižuje, nebo to prostě bolí - strká do tebe, nadává ti, schovává ti věci, bije tě. Ale může ti znepríjemňovat život i jinak, pomlouvá tě, intrikuje proti tobě, navádí spolužáky, aby s tebou nemluvili a nešíkali si tě.

Šikanování se děje skrytě a my se o něm můžeme dozvědět pozdě nebo vůbec ne. Proto potřebujeme tvoji pomoc a prosíme tě, abys vyplnil(a) anonymně (tajně) tento dotazník. Informace nám pomohou zabránit ubližování slabým a bezbranným a vytvořit bezpečnější prostředí pro všechny.

Škola

Datum Třída Pohlaví/chlapec, děvče/:

Instrukce: Zakroužkuj nebo podtrhni odpověď, která je pravdivá.

Nepodepisuj se!

1. Jsi rád(a) v této třídě? Ano Ne

Oznámkuj známkou od jedničky do pětky. 1 2 3 4 5

2. Máš ve třídě dobrého kamaráda? Ano Ne

3. Jaké bylo tvoje poslední vysvědčení?

- jedničky a dvojky, případně samé jedničky;
- několik trojek;
- několik čtyřek;
- jedna i více pětěk.

4. Patříš ve vaší třídě do nějaké party? Ano Ne

5. Jakou známku jsi dostal(a) na vysvědčení z chování?

- jedničku
- dvojku
- trojku

6. Byl(a) jsi svědkem toho, že je ubližováno tvému spolužákovi jinými spolužáky ze školy?

Ano Ne

7. Ubližoval nebo ubližuje někdo ze třídy tobě? Ano Ne

8. Jak ti ubližují? (Stačí, když zaškrtněš, co se ti stalo, ale můžeš to popsat i vlastními slovy.

Ignorování - posměch - pomluvy - ponižování - nadávky - bití - fackování - kopání - rány pěstí - Jinak - jak?

9. Zamysli se a napiš, jak často ti bylo ubližováno:

- Téměř každý den
 - Téměř každý týden
 - Asi jednou do měsíce
-

10. Kde se to děje? Ve třídě - na chodbě - v šatně - na WC - v jídelně - družině - cestou do školy nebo ze školy - v tělocvičně - na hřišti - Pokud jinde, tak kde?

11. Ten, kdo ti ubližuje, je chlapec nebo dívka? Dívka Chlapec
Kolik je těch, kteří ti ubližují?

1	1
2	2
3	3
Více než 3	Více než 3

12. Ublíží ti někdo ze školy? Ano Ne

13. Jak ti ubližují? (Stačí, když zaškrtněš to, co se ti stalo, ale můžeš to popsat i vlastními slovy.) - Ignorování - posměch - pomluvy - ponižování - nadávky - bití - fackování - rány - pěstití - kopání - Jinak - jak?

14. Zamysli se a napiš, jak často ti bylo ubližováno:

- Téměř každý den
- Téměř každý týden
- Asi jednou do měsíce

15. Kde se to děje?

Ve třídě - na chodbě - v šatně - na WC - v jídelně - v družině - cestou do školy nebo ze školy - v tělocvičně - na hřišti - Pokud jinde, tak kde?

16. Ten, kdo ti ubližuje, je chlapec, nebo dívka? Dívka Chlapec
Kolik je těch, kteří ti ubližují?

1	1
2	2
3	3
Více než 3	Více než 3

17. Řekl(a) jsi o tom někomu? Ano Ne

18. Pomohl ti ten, komu jsi to řekl(a)? Ano Ne

19. Myslíš si, že je dobrý nápad požádat o pomoc učitele? Ano Ne

20. Byl potrestán ten, kdo ti ubližoval? Ano Ne

21. Řekl(a) jsi o tom, že ti někdo ubližuje, rodičům? Ano Ne

22. Kdo si myslíš, že by ti nejvíce mohl pomoci a jak?

23. Jsi sám (sama), komu ve třídě nebo ve škole ubližují? Ano Ne

24. To, že ti někdo ubližuje, není správné, a jistě myslíš na to, proč tohle trápení máš zrovna ty. Řekli ti, proč ti ubližují? Nebo co si myslíš, že je k tomu vede, aby ti ubližovali?

25. Zkusil(a) jsi se bránit? Ano Ne

26. Jak si myslíš, že by měl být potrestán někdo, kdo ubližuje jinému?

27. **Ubližuje ti někdo z jiné školy? Ano Ne**

Jak ti ubližují?

Kolik jich je?

Jak často se to děje?

Koláře)

(podle M.

PŘÍLOHA 12. Preventivní aktivity zaměřené specificky proti vzniku šikanování

1. ročník

- postavení jedince vůči skupině, nácvik dovedností při řešení neznámých situací
- spolupráce: jedinec v. skupina, skupina v. skupina
- dramatizace pohádek (Smolíček, Budulínek)
- komunikační kruhy s tematikou upevnování kolektivu, vylučování z kolektivu, šikany, vysvětlování příčin sociálních a etnických rozdílů
- společné sestavování pravidel chování ve třídě
- dotváření příběhů na téma: „ Když se nudím tak,.....“
- tvorba obrázků s těmito tématy

2. ročník

- seznámení s jevem šikanování – definice pojmů, nácvik řešení
- ukotvení pojmů z úvodní lekce, orientace v problematice šikany a jejího řešení na vrstevnické úrovni, eliminace verbálních i neverbálních agresivních projevů
- dovednost k řešení šikany, úvod do problematiky kyberšikany
- pravidla třídy-jak se k sobě vzájemně chováme
- výtvarné práce na téma-kamarádství
- komunitní kruh – otevřený rozhovor na témata týkající se mezilidských vztahů
- využití mezipředmětových vztahů prvouka, čtení, tv (vítězství-prohra, fair play jednání....)
- „nespravedlnost“ - názorné scénky, (silný x slabý.....) následná diskuse

3. ročník

- komunikace a média. Zvýšení orientace v komunikaci a světě médií, elektronická média jako rizikový fenomén - masmédia
- skupinová komunikace a kooperace; posílení pozitivní skupinové dynamiky.
- jak se bránit- šikana kolem nás
- vypracovat anketu na téma - Šikana ve škole
- slohová práce – „Jak se zachováš....“
- dramatická výchova – názorné scénky na téma- Když mi někdo ubližuje
- výtvarné práce – Jak trávit volný čas aneb nenudím se

- kolektivní hry- spolupráce, fair play, umění prohrávat

4. ročník

- základy práce s počítačem – zásady bezpečného internetu

- podrobnější problematika kyberšikany a nebezpečí na internetu

- dramatická výchova-připravit názorné scénky na téma: „ Jsem svědkem...“

- beseda na téma „Proč mi ubližuje“

- výtvarná výchova – práce na téma – Umím říct ne

- bezpečný internet aneb kde všude může číhat nebezpečí

- vlastní slohové práce-Kamarád má problém

- pohybové hry na upevnění kooperace a fair play ve skupině

- diskuze na téma-Me and my friend

5. ročník

- vztahy ve skupině, práva a povinnosti dětí. Posílení kooperace ve skupině, ovlivnění skupinové dynamiky směrem k pomoci.

- posílení povědomí o vyváženosti práv a povinností

- slohová práce-Mám problém

- problémové vyučování, práce ve skupině, dramatická výchova-Jsem jiný

- beseda na téma „Všichni za jednoho, jeden za všechny“

- výtvarná výchova – Respektuju tě

- kyberšikana-co dělat když....

- pohybové hry na upevnění kooperace ve skupině, hry „s problémem“

- diskuze na téma-Help me!